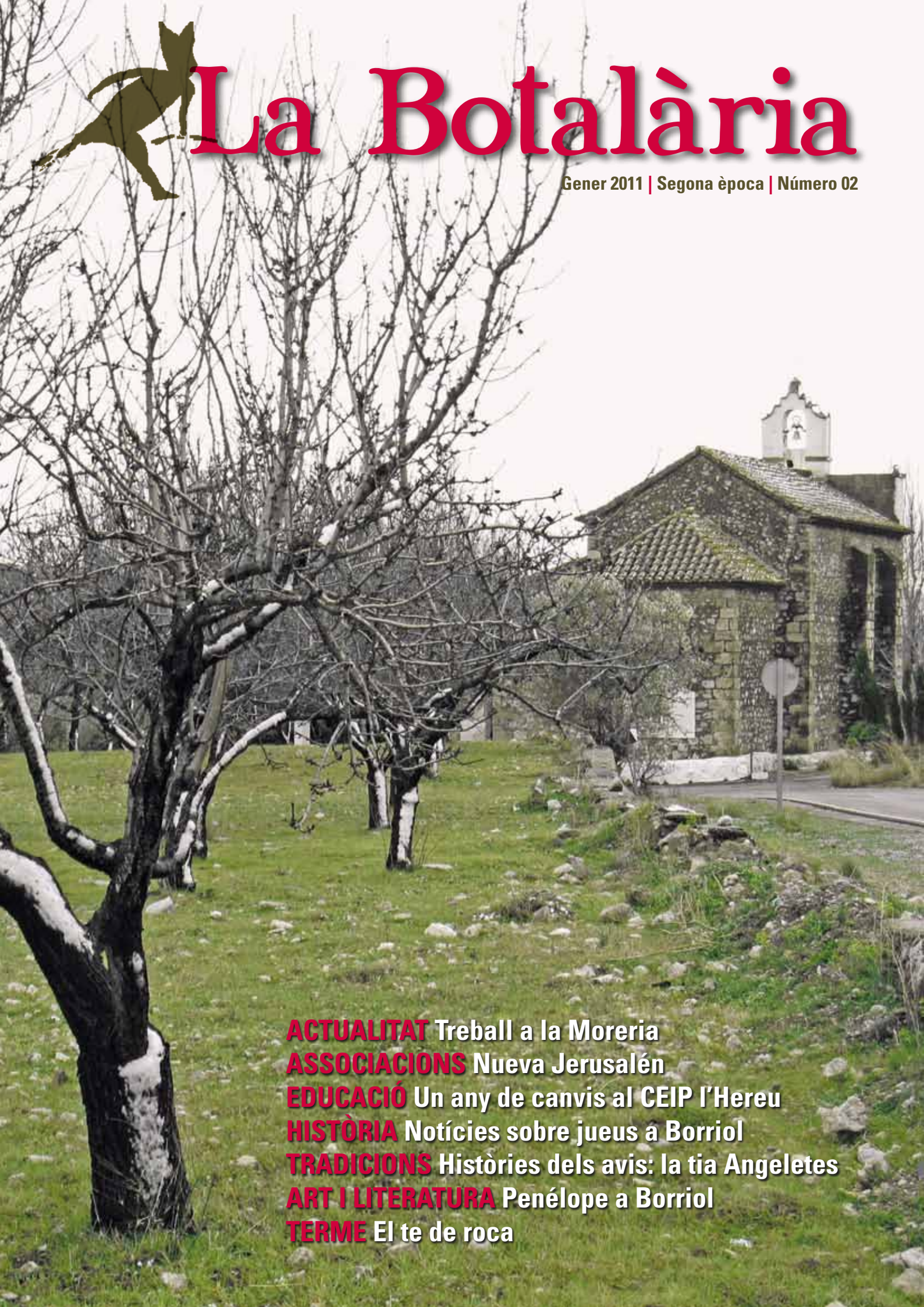

La Botalària

Gener 2011 | Segona època | Número 02

ACTUALITAT Treball a la Moreria
ASSOCIACIONS Nueva Jerusalén
EDUCACIÓ Un any de canvis al CEIP l'Hereu
HISTÒRIA Notícies sobre jueus a Borriol
TRADICIONS Històries dels avis: la tia Angeletes
ART I LITERATURA Penélope a Borriol
TERME El te de roca

Sumari

EDITORIAL	3	Notícies sobre jueus a Borriol en un document de 1473. JOSEP CRISTIÀ LINARES BAYO..... 31-32
ACTUALITAT	4-16	Redempció d'un cens a favor de la comunitat de religioses de Vila-real, per part de la Confraria del Roser de la vila de Borriol, el 25 de novembre de 1753. VICENT VALLS ESCUDERO..... 33
Treball a la Moreria. VICENT PERIS GORRIS..... 4-5		Mossén Pere Saborit ens parla al voltant de les confraries. PERE SABORIT BADENES..... 34
Les revistes Cominells i la Botalària a internet. VICENT FALOMIR DEL CAMPO..... 6-7		TRADICIONS
Breus:		35-39
Club ciclista Borriol, CD interactius sobre Sant Antoni,		Recepta de cuina: "Coca amb mollets". MAITE VIDAL BERNAD..... 35
Futbol Borriol veterans i Colombicultura. REDACCIÓ..... 8-9		Històries dels avis: Àngeles Tena. Una vida a la Serra. DAVID ROCO ALAFONT..... 36-37
Borriolencs pel món:		La Rondalla com a referent musical. REDACCIÓ..... 38
Ana Santamaria (Estocolm, Suècia). ÀLEX TENA..... 10-12		Jocs Populars: "Cartonets" i "el Tit". MAITE VIDAL BERNAD..... 39
Autos locos made in Borriol. REDACCIÓ..... 13		TERME
Malagana torna amb "Acció positiva". REDACCIÓ..... 14		40-43
Festival Flamenc. VICENT PERIS GORRIS..... 15		El te de roca o te d'Aragó: el fals te (Jasonia glutinosa). SHEILA CARBÓ GIRONDA..... 40-41
Rototom Sunsplash a Benicàssim. LLUÍS MARTÍNEZ SOLERA..... 16		Qui perd els orígens, perd la identitat!!! SIMÓN FRANCISCO GRIÑO..... 42
ASSOCIACIONS	17	Les línies d'alta tensió. NATXO VALLS FALOMIR..... 43
Nueva Jerusalén: 35 anys de realitat artística i cultural al nostre poble. ÀLEX TENA..... 17		ART, LLENGUA I LITERATURA
EDUCACIÓ	18-24	44-51
Un any de canvis al CEIP l'Hereu. NÚRIA PABLO CAMPS I TERESA SALVADOR MUNDINA..... 18-19		Toponímia urbana. Tradició i política. ELISA ORTEGA TENA..... 44-45
Homenatge a Paqui Monfort. REDACCIÓ..... 20		Tòpics populars antics de Borriol. FRANCISCO DELCAMPO..... 45-46
Escola d'immigrants a Borriol. LUZ ESCRIG SAFONT..... 21		Penélope a Borriol. El gènere i el text. TERESA AGUT ESCRIG..... 47-48
L'educació especial avui en dia. MARI CARMEN JARABA PALLARÉS..... 22		Penélope i l'estereotip castellanenc del borriolenc espavilat. XAVIER ANDREU MIRALLES..... 49-50
Activitats didàctiques sobre la geografia i la història del terme. JOSEP CRISTIÀ LINARES BAYO..... 23		Abans i ara. Foto guanyadora concurs de fotografia Setmana Cultural. REDACCIÓ..... 51
Gust per la lectura. ARACELI VICENT BALAGUER..... 24		
FOTOS ANTIGUES	25-28	
HISTÒRIA	29-34	
La creació de l'antic quarter de la Guàrdia Civil. JOSEFINA ESTEVE BERNAD..... 29-30		

Consell de redacció: Teresa Agut Escrig, Xavier Andreu Miralles, Salva Belenguier, Sheila Carbó Girona, Cristian Fabra Linares, Simón Francisco Griño, José Cristian Linares Bayo, Regina Moles Valls, David Roco Alafont, Àlex Tena Roca, Natxo Valls Falomir, Araceli Vicent Balaguer, Paloma Vicent Balaguer, Maite Vidal Bernad.

Col·laboradors d'aquest volum: Francisco Delcampo, Luz Escrig Safont, Josefina Esteve Bernad, Vicent Falomir Del Campo, Mari Carme Jaraba Pallarés, Lluís Martínez Solera, Elisa Ortega Tena, Núria Pablo Camps, Vicent Peris Gorrís, Pere Saborit Badenes, Teresa Salvador Mundina, Ana Santamaría, Vicent Valls Escudero.

Agraïments: A totes les persones que ens han ajudat a la redacció dels articles i a l'aportació de la secció de fotos antigues, així com de manera especial a tots els comerços que ens han ajudat/donat suport econòmicament mitjançant les publicitats, sense els quals, aquesta revista no hauria estat possible.

Edita: Associació Cultural "La Botalària" (Borriol)

Dipòsit legal: CS-394-1997

ISSN: 1888-8402

Imprimeix: 4 Colors (Vinaròs)

Editorial

enguany encetem l'editorial amb un esdeveniment cultural que precedeix les pàgines d'aquesta revista: les excavacions arqueològiques que s'estan duent a terme a la Moreria. Des de la redacció de *La Botalària* encoratgem a continuar amb iniciatives com aquesta, ja que la preservació del patrimoni que els nostres avantpassats ens van llegar, és un repte i una obligació per tal de poder salvaguardar-ho per a les generacions futures. A banda d'aquesta fita, hem de dir que ha estat un any carregat de notícies, com la crisi econòmica, que ens ha afectat a tots de manera més o menys directa, és per això que agraiem sincerament l'aportació que han fet els comerços borriolencs perquè aquesta revista torne a ser una realitat i pugui sobreviure moltes temporades més. Malgrat tot, hem apostat fort per millorar l'edició i hem fet un salt qualitatiu, decidint-nos per primera vegada, a publicar el nostre recull en color.

Hem intentat, com en anteriors ocasions, fer-nos ressò d'alguns articles d'actualitat, com els canvis produïts al CEIP l'Hereu, amb la baixada de l'alumnat de l'ESO a l'IES Bovalar de Castelló, les jubilacions d'alguns mestres emblemàtics i tota una sèrie d'aportacions educatives ressenyables. A més a més, gràcies al Director de la Biblioteca de l'UJI, el borriolenc Vicent Falomir, podem comptar amb les revistes *Cominells* i *La Botalària* digitalitzades i penjades a internet, al *repositori* de la nostra Universitat. L'apartat de les associacions ha estat reservat en aquesta ocasió per a *Nueva Jerusalén*, que compleix ja 35 anys. La troballa del sainet *Penélope en Borriol* i el lliurament gratuït de l'obra íntegra junt a aquest número de la nostra revista, ha sigut un dels fets bibliogràfics més singulars dels darrers mesos, del qual ens parlen sengles articles. Totes i cadascuna de les aportacions restants mereixen ser nomenades en aquesta editorial, però com l'espai no ens ho permet, volem reiterar una vegada més les gràcies a tots els col·laboradors que han fet possible aquesta nova empresa cultural que s'esdevé cada diada de Sant Antoni. Esperem que puguem conviure junts molts més anys des de l'estima al nostre poble i a les nostres arrels●●●

El Consell de Redacció

Treball a la Moreria

 Vicent Peris i Gorrís

Després de l'estiu i amb el permís de la Conselleria de Cultura i Esport, començà el Taller d'Ocupació de Borriol amb el desbrossat i neteja de la zona inclosa en el "Catàleg de Jaciments arqueològics de la Comunitat Valenciana" sota el nom de "Palau Moreria". Els treballs es desenvoluparen no sense problemes per la quantitat d'herba que hi havia.

Neus Arquer, junt a Anna Viciach són les arqueòlogues encarregades de supervisar els treballs de neteja a més de dirigir les excavacions arqueològiques que es porten a terme actualment a la zona, fruit de l'interès que l'Ajuntament de Borriol ha posat en la recuperació i posada en valor d'aquest emblemàtic jaciment arqueològic.

Les arqueòlogues han delimitat el que elles anomenen Sector 1, on s'excava la capa superficial, de manera que es puguin definir alguns murs i els empedrats dels antics carrers del poble, per tal de documentar la planta de les edificacions i d'aquesta manera plantejar una hipòtesi d'estructuració de l'espai urbanístic.

El nostre escàs coneixement de l'ocupació del cim on s'ubiquen el Castell i la Moreria ve determinat, en part, per l'absència d'excavacions arqueològiques en la zona. Per aquest motiu s'excavarà fins a la roca, una de les habitacions triades per elles com més interessants i que amb els temps que tenim, més promptes resultats podem obtenir. Amb aquest mateix objectiu d'establir una seqüència d'ocupació, s'efectuarà un sondeig en la zona alta, més propera a la roca del Castell, on després d'un primer examen del terreny les arqueòlogues consideraren que conservava en millors

Peça de ceràmica de l'època medieval islàmica

condicions els estrats, amb la intenció d'establir una hipòtesi sobre els diferents moments d'ocupació del jaciment.

Els materials recuperats amb el procés d'excavació son fonamentalment d'època contemporània, tot i que en una de les estances excavades s'han documentat ceràmiques d'època moderna i a mesura que es rebaixen els nivells arqueològics s'espera recuperar materials encara més antics. Aquests materials que van apareixent, majoritàriament recipients de ceràmica, tot i que també eines de ferro,

ADMÓN. LOTERÍAS, PRIMITIVA Y QUINIELAS

Ximen Pérez d'Arenós, 3
Teléfono 964 321 482

Excavacions en un immoble contemporani de la Moreria

restes òssies d'animals, ornamentals de metall, vidre, etc, es disposen en bosses per a la seua neteja i classificació per tal de diferenciar les diferents etapes i funcionalitat de les estances.

El treball que allí es realitza té un alt grau de duresa ja que implica cavar amb eines manuals per extreure una gran quantitat de terra, que a més cal transportar a un lloc on no dificulte futures intervencions, disposant-la amb la major cura possible perquè no contamine l'entorn visual. Al mateix temps, de vegades, l'elevat grau de complexitat d'aquest jaciment arqueològic que presenta diferents fases d'ocupació i una gran diversitat d'ele-

ments arquitectònics, fa necessari treballar amb molta delicadesa, de manera que els alumnes-treballadors han de tenir una especial cura i paciència a l'hora d'utilitzar les eines, el que fa que siga un valor afegit en la complicació del treball.

Serà gratificant que tot el que allí aparega puga ser compartit per tots, sempre que aquestes excavacions i aquest és el desig de tots, tinguen una continuïtat i puguem gaudir d'una de les Moreries més grans del País Valencià. Conèixer un poc més, gràcies a l'arqueologia, de les nostres arrels i els nostres orígens, en aquest, fa que reafirmem la nostra identitat com a poble i com a borriolencs ●●●

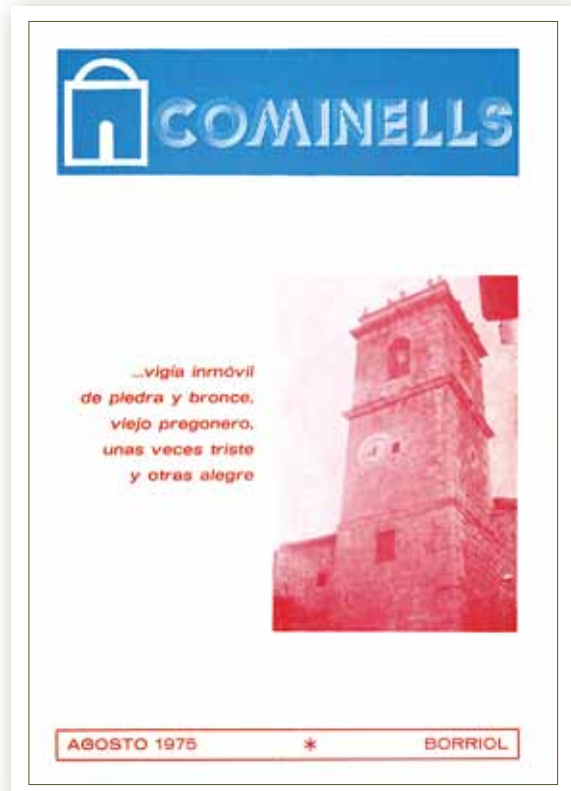
Les revistes Cominells i la Botalària a Internet

 Vicent Falomir (Director de la Biblioteca de l'UJI)

Per fer un recordatori, ja que podem trobar més informació en el llibre , publicat l'any 2003, va nàixer a l'agost de 1975, com a portaveu de l'associació cultural Nueva Jerusalem, des d'aquesta data fins agost de 2001 s'han editat 22 números. La major part de les vegades la publicació s'ha realitzat coincidint quasi sempre amb les festes locals (Sant Antoni, Sant Vicent i Sant Bartomeu). Henri Bouché ha estat el fundador i director de la publicació. *Cominells* recull informacions i articles de Borriol realitzats principalment per autors locals.

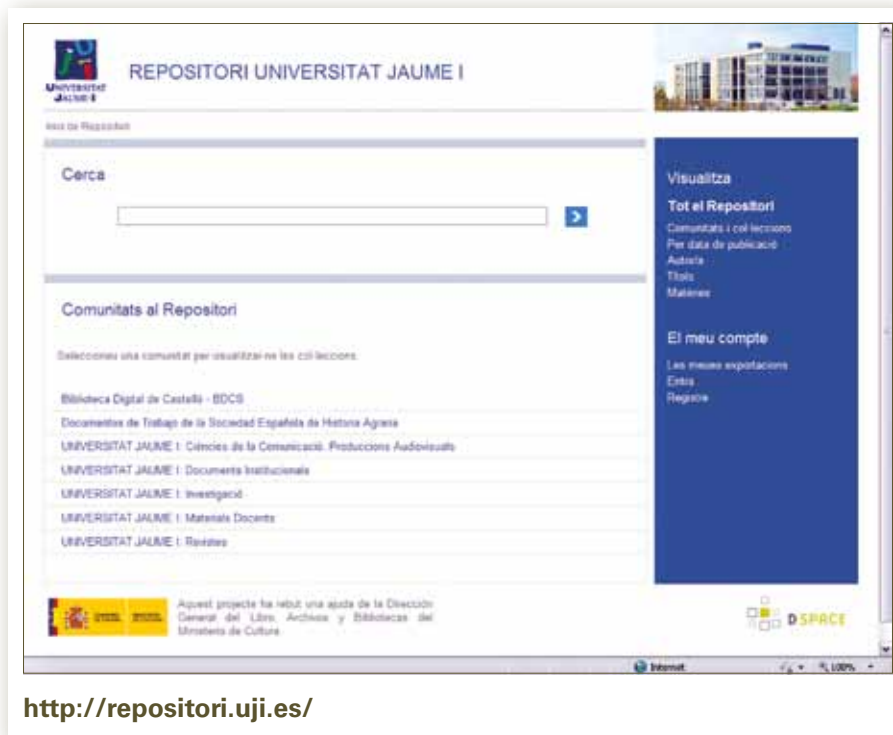
La revista *La Botalària* es va crear a la tardor de 1997 com a òrgan de difusió de l'associació cultural Tossal de l'Assut. Aquesta publicació recull principalment articles d'àmbit local i conté una secció de fotografies antigues molt acceptada pels lectors. S'ha editat en dues èpoques: una primera des de la tardor de 1997 fins el n.8 que es va publicar el 2003 i una segona etapa que s'inicia en gener 2009, i fins ara s'han publicat dos números. En definitiva, des del títol núm. 0 de la revista (1997) fins gener de 2010 s'han publicat, fins ara, un total d'11 números.

Les revistes, en suport paper, han facilitat informació a tots els veïns de Borriol durant molts anys i ara és el moment, ja que es disposa de tecnologia suficient, de facilitar-les per internet. Després de diverses converses amb Henri Bouché i amb Cristian Linares a es va creure convenient incorporar tota aquesta informació en un dipòsit digital per fer-la més accessible i amb molta més visibilitat. Des de fa alguns mesos es pot veure tota la col·lecció d'aquestes revistes a text complet en la xarxa Internet, concretament en la Biblioteca Digital de Castelló (BDSC) comunitat del repositori digital de la Universitat Jaume I.

El repositori, com descriu el (supose que Diccionari de la Llengua Catalana?) en l'edició de 1970, és una paraula que prové del llatí per a definir un lloc on es guarda una cosa. Així el repositori o dipòsit digital de la Universitat de Castelló es va presentar el 23 d'abril de 2009 i és un espai digital institucional creat per facilitar l'arxiu de la producció científica, acadèmica i documental de la Universitat i garantir la seua preservació i difusió en accés obert. Així el repositori és com un rebost, que el diccionari català-valencià-balear defineix com a cambra o altre lloc d'una casa, o d'una nau, on es guarden

	OSTEOPATIA-QUIROMASSATGE	Avda. Saragossa, 13. Borriol 964 322 061 osteopata@castesan.es www.castesan.es
	Víctor Castelló Ucher Cofenat nº 4257 Cita prèvia ESTRUCTURAL, VISCERAL, SACRO-CRANEAL, METAMÓRFIC	

els comestibles; les dues paraules (repositori i rebost) etimològicament provenen del llatí *repostum* "cosa guardada".

El repositori UJI en aquest moment consta de 7 comunitats i 70 col·leccions i conté 3.500 recursos i està en continu creixement. Així es pot consultar, per la comunitat investigadora, més de 200 articles a text complet de la producció científica de l'any 2008 del personal docent i investigador de la UJI. S'han sol·licitat tant als autors com a les editorials les autoritzacions corresponents per posar-ho en obert. En la comunitat docent es pot accedir a 120 materials que compartim amb altres 10 universitats en el repositori MDX (Materials Docents en Xarxa). Una altra comunitat és la de produccions audiovisuals que s'ha portat a terme amb el Departament de Ciències de la Comunicació i en aquest moment s'han introduït 150 vídeos elaborats principalment pels estudiants de les diverses àrees de comunicació UJI. La Biblioteca Digital de Castelló (BDCS) és una de les comunitats més potents del repositori ja que recull més de 3.000 recursos d'informació com llibres, revistes, fotografies, programes radiofònics, produccions audiovisuals d'autors i temàtica de la nostra província. Quin millor

lloc que la comunitat BDCS per a poder dipositar les revistes de Borriol.

Tot aquest projecte del repositori UJI està subvencionat pel Ministeri de Cultura, la qual cosa ens permet comptar amb recursos humans suficients i adquirir tecnologia puntera com: ordinadors amb alta capacitat, diversos tipus d'escàners per poder digitalitzar tot tipus de documents, dispositius d'alta resolució i programari informàtic.

Què hem aconseguit amb l'edició digital de les revistes *Cominells* i *La Botlària*? Poder disposar de tota la col·lecció, poder accedir de manera fàcil i ràpida a tots els números, augmentar la visibilitat d'aquestes revistes, així com poder conservar i preservar tot aquest fons hemerogràfic local.

Com a consideracions finals direm que el comptar amb un dipòsit digital com el de la Jaume I ens permet: accedir a la informació des de qualsevol lloc, apostar pel moviment Open Access i coneixement obert, establir nous recursos i canals d'informació per als investigadors i preservar el patrimoni bibliogràfic i documental...

L'activitat no s'atura al Club Ciclista Borriol

L'objectiu primordial del Club Ciclista Borriol és fomentar l'esport de les dues rodes entre totes les edats i sobretot fomentar hàbits de vida saludable. Cal destacar que totes les activitats que realitza són gratuïtes, exceptuant la XXI Marxa BTT, que degut al cost que suposa no podria ser d'altra forma. D'entre les activitats que realitza al llarg de l'any cal destacar: eixides nocturnes, Baixada de l'Ermitori de Penyagolosa, Taller de Bicycles que organitzen dins dels actes de la Setmana Cultural, la XXI Marxa BTT (que és a la que més aficionats de la bicicleta acudeixen de la província de Castelló)... i altres a nivell intern. Com veieu, un club ciclista molt actiu♦♦♦

Es publiquen dos nous CD interactius sobre la festa de Sant Antoni

Aquest any 2010 han aparegut dos nous CD que tenen com a protagonista la festivitat de Sant Antoni: *Recursos didàctics multimèdia sobre la festa de Sant Antoni a Borriol* i *Recursos didàctics sobre la festa de la santantonada a les comarques nord-valencianes*, fa un repàs per la festa als diferents pobles de la Plana i el Maestrat♦♦♦

TALLER Y JOYERÍA

C/ Hereu, 2
Tel. 964 32 11 82
12190 BORRIOL
(Castellón)

Paco Zaragoza

Segona temporada del Club de Futbol Borriol Veterans

Aquest és el segon any de vida del Club de Futbol Borriol Veterans. Enguany seguim en la 2ª categoria de futbol de veterans després que l'any passat quedàrem en la dotzena posició. Enguany les coses pareix que roden millor i esperem quedar el més amunt possible, però sobretot no fer-nos mal, que a estes edats seria el més normal. Aquest Club nasqué per les ganes de jugar a futbol que teníem els més majors i després de moltes reunions veié la llum. Esperem poder durar molts anys més...

Èxit de l'Associació de Colomicultura La Estrella

El passat mes de juny a la localitat de Vall d'Alba es va realitzar un campionat de colomicultura dels més importants de la província de Castelló anomenat "Valor y Coraje". L'Associació La Estrella

va estar present en aquest campionat. Després de set proves realitzades, el colom anomenat "Or pur", dels propietaris Antonio Canales i Agustín Ramos, va ser el guanyador del concurs...

AGENTE COLABORADOR

del
Banco
Santander

Araceli Balaguer Balaguer
Asesoría Fiscal y Contable

**el
raconet**

cafeteria - bar
(cenas y comidas por encargo)

Plaça la Font, 19 Borriol
tlf.: 654 526 443

- reuniones familiares
- cumpleaños
- despedidas
- comidas/cenas de empresa
- aniversarios

Borriolencs pel món: Ana Santamaria, "La Taina", borriolenca resident a Suècia (Estocolm)

✍️ Àlex Tena

- **Per què estàs ahí? Per què Estocolm i no un altre lloc?**

Bàsicament per la seua universitat. La universitat d'Estocolm era una de les millors opcions que la beca Erasmus ofería per a la meua carrera. Ací aposten molt amb tot allò relacionat amb el tema de les comunicacions i a més a més l'educació és totalment gratuïta fins i tot per als que no som suecs.

- **Què fas allí? A què et dediques exactament?**

Doncs estic fent la Master Thesis al departament de tecnologia de la universitat amb col·laboracions d'empreses sueques com Ericsson, i al mateix temps millorant l'anglès perquè el que és aprendre suec ho he donat quasi com impossible, encara que tal vegada en un futur em faig l'ànim.

- **Quant de temps fa que estàs, i quant de temps tens pensat estar?**

Fa poc més de dos anys que vaig vindre i la veritat és que no sé quan tornaré, és la pregunta que em fa ma mare sempre.

- **Adaptació: clima, menjar, idioma, costums.. (diferències més significatives entre Estocolm i Borriol)**

L'adaptació al clima, al menjar i a l'idioma costen un poc

però al final tot el món ho fa. El clima és molt diferent, sobretot a l'hivern on el sol pràcticament no apareix i a les tres de la vesprada és de nit i les temperatures no són superiors als -10°C, però amb un bon equip de supervivència (guants, bufanda, jaqueta, botes i gorro) no hi ha problema. El menjar suec és completament diferent. La majoria dels menjars porten salses sueques i la resta està tot fumats, per això sempre que puc intente que els meus pares envien menjar cap a Estocolm. Respecte a l'idioma, ací parla tot el món anglés. L'idioma d'ells és el suec, però parlen un anglés totalment perfecte, així que no et cal aprendre suec per a poder comunicar-te amb ells. Amb els costums, és un poc diferent. De la mateixa manera que a tota la resta de coses acabes acostumant-te, amb els costums sueques crec que mai podria acostumar-me. Sobretot amb el caràcter de la gent.

Ana Santamaría a Estocolm (Suècia)

Ana Santamaría i sa mare per la capital sueca

Els suecs són molt tancats, els costa molt obrir-se a la gent. Mai fan les coses improvisades, sempre tenen que tindre tot planejat. No fan sobretaula, ells acaben i se'n van. Són com els seu clima, gelats, i a mi és una cosa a la que no acabe d'acostumar-me. Encara que he de dir que són una gent molt educada i respectuosa.

- **Què portaries de Borriol a Estocolm? Què portaries a Borriol des d'Estocolm?**

De Borriol a Estocolm portaria quasi de tot. El primer que portaria seria l'alegria que nosaltres tenim, a vore si així s'animen un poquet. Portaria menjar (paella, pernil, caldo, llentilles, etc) i un poquet de sol. Però sobretot portaria les nostres festes, a poder ser totes elles, Sant Vicent, Festes d'Agost, Sant Antoni, etc. D'Estocolm a Borriol portaria l'amabilitat, l'educació i la puntualitat dels suecs. També portaria la telefonia i l'internet d'aquest país. Jo puc gastar uns 4 euros al mes de telèfon, parlant tots els dies amb els amics i mirant internet amb el mòbil. Encara no entenc com paguem tant en Espanya.

- **Quina relació tens amb Borriol? (parles a sovint amb la gent d'ací, véns prou, mantens poca relació..)**

La veritat és que parle molt amb la gent de Borriol, sobretot amb la meua família. Gràcies al Skype puc parlar amb els meus pares i els meus amics, i al menys vore a la meua neboda-ta. Amb la meua mare parle totes les setmanes mínim una vegada. Intente tornar sempre que puc, ja que quan porte molt de temps sense tornar i vore a la meua neboda em pica tot. Jo tinc la sort de tindre Ryanair i poder tornar a casa a passar uns dies per vols molt bé de preu, així que quan em puc escapar un cap de setmana, torne a casa.

- **Com veus Borriol des d'Estocolm?**

Doncs el veig amb molt d'afecte. Sempre que estàs fora de casa qualsevol cosa que vingue del teu poble et fa molta més il·lusió. Ací tots els meus amics espanyols saben que jo sóc de Borriol perquè sempre estic parlant del meu poble. I a més a més ara, amb l'equip de futbol

CARNICERÍA - CHARCUTERÍA
EL RAVAL

DR. PORTOLÉS, 7
TEL. 964 321 057
BORRIOL

Ana Santamaría a Estocolm (Suècia)

en tercera divisió, els porte a tots fregits amb els resultats. Borriol és el meu poble on viu la meua família i la meua gent, així que en Estocolm és normal que parle d'ell.

- **Idea de tornar? Quan? Com t'ho plantejes?**

Idea de tornar sí que tinc, però quan tornaré no ho sé. Sé que no estaré ací sempre, però no tinc molt clar quan aniré cap a casa, i no serà perquè ma mare no té ganes, però la veritat és que ara mateixa la situació ací és millor que ahí. No em planteje quedar-me per estes terres sempre. Sé que els sous ací són més alts i les condicions de treball són més bones però també sé que a la llarga em cansaré de tanta neu, així que tornaré cap a Espanya o algun altre lloc.

- **Curiositats i anècdotes...**

El més curiós d'ací, per a mi, són les diferents maneres de vestir de la gent. En el metro pots trobar-te de tot, des de la gent més arreglada fins a gent amb el cabell i la vestimenta més estranyes que hages vist, i el millor de tot és

Ana Santamaría a Estocolm (Suècia)

que a la gent li és igual, ningú mira malament a ningú. També em resulta molt curiós que no tinguen persianes, que les portes s'obrin al revés i que la majoria de les cases no tinguen llavadora en casa, sinó que tenen una habitació a la planta baixa de les finques amb sis o set llavadores per a tot el món. Per tant, has de planejar les llavadores amb temps perquè cal agafar torn, i la majoria de les vegades no tens torn per al dia següent. Com anècdota recorde que quan vaig arribar ací, la residència que la universitat em va donar estava dins d'un centre comercial, però ells sols em van donar l'adreça. Estàvem el meu germà i jo, i cap dels dos sabíem que ací els centres comercials tenen carrers amb els seus corresponents noms dintre. Vam estar hores i hores pegant voltes amb les maletes buscant el carrer al voltant del centre, fins que ens vam seure en una cafeteria del centre comercial a prendre un cafè i la xica ens va dir que eixa direcció era la mateixa que tenia la cafeteria, era just una porta que hi havia davant. A mi em va fer gràcia perquè per a mi era tot nou, però al meu germà no li va fer tanta gràcia...

SUPER VALLS

c. Rey Don Jaime, 9 · Tel. 964 321 276
BORRIOL

Autos locos made in Borriol

Durant les festes d'agost té lloc un dels actes anuals més divertits: els *Autos Locos*. Cada edició estem acostumats a veure alguns dissenys creatius, com és el cas de la colla de Cisco, Rubi, David i Rubén, i la resta dels seus amics, que ens han contat un poc aquest acte:

- **Quan i com va començar tot?**

Quan l'Ajuntament es va decidir per fer els Autos Locos, vam pensar en poder participar, per divertir-nos construint-los i durant la carrera. David el Catxano és el nostre enginyer, qui ens dissenya el cotxe.

- **Quins dissenys heu fet fins a aquest any? Quins tingueren més èxit?**

El 2006 férem la Barraca Valenciana, el 2007 la Quàdriga, el 2008 el tanc, el 2009 un paller i el 2010 l'ermita de Sant Vicent. Aquest últim fou el que més èxit tingué.

- **Quant de temps vos porta fer-los? I on els feu?**

Més o menys de 15 a 30 dies, depén del model del cotxe. Sempre el fem a la vil·la del Catxano.

- **Quants premis heu guanyat i quins anys?**

Sempre hem guanyat el premi al cotxe més original, des de 2006 fins a 2010.

- **Quanta gent composeu el grup?**

11: David., Rubén, Núria, Figuro, Cisco, Maria, Anna, Àlex Camino, Irene, Rubi i Esther•••

COLOURS
PERRUQUERIA
unisex
LOCAL CLIMATIZADO

Avda. Zaragoza, 135
12190 BORRIOL (Castellón)
Tel. 964 32 15 04

DISCO PUB
Carajillo
borriol

Malagana torna amb "Acció positiva"

Fa pocs dies va nàixer el segon treball d'estudi de Malagana: *Acció Positiva*. Un disc enregistrat, mesclat i masteritzat per Kike als estudis K2 de Borriol, amb música i lletres íntegrament produïdes pel propi grup. Malagana és un grup d'ska-reggae de la nostra localitat, creat l'estiu de l'any 2003 degut a l'encontre d'un grup d'amics influenciats per la música jamaicana. El grup va ampliant la seua formació fins a arribar als 10 músics, formació actual amb veus masculina i femenina, dues guitarres, baix, bateria i multipercussió i trompeta, saxo tenor i trombó a la secció de vents.

Malagana ha realitzat, des d'aleshores, concerts per tota la geografia de la província de Castelló i també a altres indrets del País Valencià, participant en festivals com l'Aplec dels Ports o el Feslloch o viatjant a ciutats com Barcelona, València, Santa Coloma de Gramanet o Figueres. Des del passat mes d'agost, el grup s'ha tancat a l'estudi per a enregistrar el seu segon treball, com ja he dit, publi-

cat fa algunes setmanes. Treball que porta el nom d'*Acció Positiva*.

El nou disc està format per deu temes. El seu estil musical no ha canviat, alternant els sons més suaus amb potents distorsions. Ritmes que passen pel reggae, el punk, el hip hop, el funk i el dub, sense oblidar-se de l'ska, fil conductor i estil que els va unir.

Cal destacar la potent secció de vents, formada per saxo tenor, trombó i trompeta, que en aquest disc ens ofereixen dos temes instrumentals de l'ska més clàssic. La secció de corda no ha tingut por en incorporar distorsions en moltes cançons i que a més, juntament amb la percussió (bateria i multipercussió), desenvolupa ritmes diversos. I finalment destacar la part vocal, on la veu femenina i masculina s'entrellacen amb tocs de ragga per donar vida a les seues lletres plenes de preocupacions socials de l'actualitat●●●

aire condicionat i calefacció
telèfon: 660 635 010

Festival Flamenc a Borriol

✍️ **Vicent Peris i Gorris**

Durant les passades festes d'agost, es va dur a terme el segon festival Flamenc que organitzem la que encara no és associació de "Semos Flamenkitos" de Borriol, encara que és una de les premisses més importants després del festival, per a l'any pròxim.

Diem segon festival Vila de Borriol, però podem dir el festival un milió d'aquesta colla d'inquiets "joves" a qui uneix el gust per la música, ajuntar-se i passar-ho bé. Així va ser, de la idea de Sergio Sánchez, un matí de tertúlia "flamenca", que aquesta festa i aquestes ganes de fer i sentir la rumbeta i el flamenc sortiren de les cases, dels masets i les borrasques per a dur als veïns del poble un format de festival humil, però amb no poca feina de mesos abans d'arribar a la Plaça de la Torre.

Al 2009 va ser el nostre primer festival, trencant l'ordre en les festes, sense saber bé si ens hauríem de tocar les palmes nosaltres mateixos per no vindre ningú a veure'ns, i no... no va ser així, la Plaça la Torre es va plenar, i de quina manera. Va ser fantàstic recollir felicitacions de tots els públics i de totes les edats. Al 2010 la necessitat de crear una cosa important era necessari, la pressió de tornar a fer-ho bé la teníem, el que feia que augmentara la motivació i les ganes perquè no quedara res

deslligat i poguera sortir bé, amb la preocupació afegida del tema econòmic, que desgraciadament sense açò poc es pot fer. Aquest any hem entrat amb la mateixa humilitat que el primer any, però ara segurs del que dúiem entre mans, sabedors que agradaríem i amb la dificultat de concentrar vint actuacions en dues hores. Així va ser, un any més creiem que vam agradar, amb un ritme ràpid i intens que durà fins després de l'actuació.

Sense més, des d'ací, el nostre agraïment a tots aquells que ens han felicitat, els que ens han suggerit canvis, perquè d'ells també s'aprèn, els nostres artistes locals, que canten mai millor dit "per amor a l'art" ja que no cobren res, i en definitiva als que col·laboren en que pugueu veure tots el nostre esforç, escolpit en festa, perquè any rere any continuem *marcant el compàs de la festa*♦♦♦

www.navarrofotografos.com

Navarro - Fotografos desde 1901 -

c/ Hereu, 12 - BORRIOL * c/ Major, 21 y c/ Sant Vicent, 5 - BURRIANA * tel 639 610 520

Rototom Sunsplash a Benicàssim

✍️ **Lluís Martínez Solera**

Com ja sabeu tots els fans de la música reggae, el 17é festival *Rototom Sunsplash* (el major festival de reggae a Europa, per afluència de públic i duració) per pressions polítiques a Itàlia, se celebrà a Benicàssim, al recinte del FIB. Les xifres d'assistència han estat un èxit, més de 10.000 abonaments venuts i unes 15.000 persones per dia, superant-se la xifra de 100.000, a dos dies de la cloenda del festival. A banda dels al·licients estrictament musicals del festival, cal assenyalar la varietat d'activitats de les que es pogueren gaudir, a més a més dels seus 10 escenaris, podíem visitar la 'Reggae University', zona de debats, exposicions, 'Non profit area' punt de trobada d'organitzacions sense ànim de lucre, la 'African Village' amb cursets de cuina Africana, percussió, 'Vivir la energia' on es podia practicar ioga, 'Magicogioco' espai reservat per als nens, 'House of Rastafari' amb un extens programa sobre la cultura Rastafari, 'Oltre confini' espai de fusió de cultures i la carpa de la platja, on punxaven música des de migdia.

Pel que fa als escenaris musicals, el 'Main stage' era el més gran, destinat als artistes Jamaicans i els més important de l'escena estatal, el 'Lion Stage' per als artistes nous o emergents, l'escenari 'Dancehall' que tancava cada dia el festival després d'acabar els concerts amb sound Systems i selectors de primera fila com David Rodigan, One love Hi Powa, Lp International o Pow pow Movement. El Dub Station, molt més menut, però per mi el millor so del festival. L'escenari Ska Club on tenien cabuda els sons skatalitics, amb gran nombre de fans Catellonencs i finalment el Free Yard per selectors i sound Systems que volen donar-se a conèixer.

A més, l'oferta musical es completava amb els Independents Yards, diferents clubs i associacions que programaven sessions durant tot el festival,

Lluís Martínez punxant al Rototom

Jamrock, Juanita club, Xpressing Village i Zion Town. La representació local de la mà del col·lectiu Stereotone (Valencià/Borriolenc) tingué lloc el dimecres 25 d'agost a l'escenari principal amb Supa Bassie, cantant i corista del Sargento Garcia y Salsamuffin all stars a més de membre fundador de Stereotone, que amb la col·laboració del raper Valencià Alberto Gambino i el Canari Doctor Chando i una proposta original de cumbia i reggae ompliren l'escenari principal. El mateix dia, a la carpa del Juanita Club de València, qui açò escriu completava una sessió de 2 a 4 del matí representant al col·lectiu Stereotone.

Per concloure aquesta crònica del Rototom dir que la continuïtat està garantida, ja que el seu responsable, Filippo Giunta, anuncià que el 2011 tornarà a Benicàssim, i segons sembla, ampliant l'oferta fins a 10 dies de festival, *so make a date and don't be late*...

**BAZAR
DE TOT UN
POC**

**ARTÍCULOS
DEL HOGAR**

**Avinguda Saragossa 66
Telèfon: 964322280**

Nueva Jerusalén: 35 anys de realitat artística i cultural al nostre poble

✍️ Àlex Tena

Empezar es algo difícil; despertar, maravilloso. Nosotros, nuestro pueblo, nuestras gentes, hemos recorrido la mitad del camino, ese camino «que se hace al andar» como diría el poeta. Amb aquestes paraules neixia "Cominells", veu i paraula de Nueva Jerusalén. I ja en fa més de 35 anys d'això. Cap al desembre de l'any 1974, encara en temps de dictadura franquista, Rafael Lloret feu una més que interessant proposta a Henri Bouché. D'aquest encontre entre dos il·lustres borriolencs sorgiria Nueva Jerusalem, l'exitosa agrupació que representa la Passió de Crist cada Dijous Sant. Res haguera sigut possible en aquestos inicis sense l'important aportació de persones com Benjamín Pitarch, Víctor Arandes i Vicente Falomir.

La Setmana Santa de l'any 1975 tenia lloc la primera representació de la Passió de Crist a càrrec de Nueva Jerusalén, amb Rafa Lloret que interpretaria, aquella vegada i trenta-dos més, a Jesucrist. Darrere de tot això, es van vèncer tots els imprevists: el poc de temps de preparació, la manca de recursos humans, la inexperiència de la majoria de participants, el fet d'haver d'escriure tot el guió... El Dimecres Sant d'aquell mateix any, a les quatre del matí, es realitzava l'últim i únic assaig general. El resultat ja el coneixen. 35 edicions consecutives amb èxit absolut any rere any, creant un autèntic referent quant a representacions de la Passió de Crist.

Des d'ací m'agradaria reflexionar sobre la magnitud d'aquesta representació, d'aquest acte cultural. Un acte popular, que compta amb la participació de més de 200 persones, quasi totes elles del nostre poble. Un acte on no trobem professionals però on

no falten la il·lusió, l'esforç i l'autosuperació. Un acte de qualitat, amb gent molt experimentada al davant que fan que cada any tinguem una representació millor. Un acte en viu i en directe, amb el que costa trobar-ne en una societat bombardejada per la cultura audiovisual. Un acte multitudinari, arribant a superar els vint milers d'assistents. Un acte itinerant, on la gent interactua amb la història i es submergeix dins d'aquesta i que fan que la representació siga més especial.

El Sant Sopar representat en la intimitat, la reunió del Sanhedrí, l'oració desesperada de Jesús i els seus apòstols a l'Hort Getsemaní, la traïció de Judes, el Sanhedrí davant Pilatos, Jesús davant d'un Sanhedrí àvid de sang, davant d'un Herodes cínic però que no vol saber-ne res d'aquell judici, la sentència de mort d'un Pilatos que es renta les mans. El so dels tambors trenca el silenci a la plaça la Font, assenyalant l'inici del Via Crucis, l'ascensió cap al Gòlgota per a culminar una representació que, tot i que tots coneixem el seu desenllaç, continua despertant emocions i sentiments. És l'hora de la Crucifixió de Jesús. Els nostres actors, els nostres carrers i places, el nostre poble es transforma per viure-ho de la manera més intensa.

El més gran reconeixement cap a una associació amb més de 35 anys d'història que ha superat tots els obstacles que ha trobat i que, a més, ha anat creixent de manera progressiva i contínua, creant una realitat artística i cultural al nostre poble. Només ens queda felicitar-los i animar-los a augmentar el nombre d'edicions exitoses d'aquesta realitat cultural al nostre poble●●●

Un any de canvis al CEIP l'Hereu

✍️ Teresa Salvador Mundina i Núria Pablo Camps

Aquest any ha sigut un any de canvis per a la comunitat escolar del CEIP L'HEREU. Per començar, direm que alguns dels nostres xiquets ja fan secundària a l'IES BOVALAR de Castelló de la Plana, situat a la carretera de Borriol.

Al juny del curs passat, es va jubilar el mestre José Ramón Ramos, que ha estat amb els nostres fills des de 1997, ja que havia sigut mestre setze anys a indrets com Vandellós, Castelló i Cabanes. No ens podem oblidar del nostre entranyable psicòleg José Andrés, que ens ha deixat per sempre. La seua original forma de vestir, les seues ulleres coloristes, sempre les drem dins del cor. El primer

dia de classe, tots els xiquets, mestres, la presidenta de l'AMPA i la regidora de cultura li van fer un homenatge, li van cantar "La Vall del riu vermell".

I com no, la nostra estimada "Donya Paqui", que el dia 14 d'octubre de 2010 se'ns ha jubilat. Paqui Monfort, natural de Castelló, abans de vindre a Borriol, va ser mestra a la Vall d'Uixó i a Xert. Va arribar a Borriol l'any 1981 i en aquell temps va marcar moda: per la seua manera de vestir tots deien que era molt moderna. Durant uns quants anys va ser la Directora del nostre centre i l'anterior escola es va inaugurar tenint ella el càrrec.

El mestre José Ramón amb els seu alumnat del CEIP l'Hereu

Gourmet

C/. Sanchis Guarnier, 27
Tel. 964 32 30 27
BORRIOL (Castellón)

La
tenda del barri

Especialidad en:
**CHARCUTERIA, EMBUTIDOS,
CARNES FRESCAS Y VERDURAS.**

“Don Javier”, que ha estat amb nosaltres des de l’any 1988 i abans ho va ser a la Serra d’En Galceran, també se’ns jubila al juny de l’any que ve. Paqui i Javier, han estat uns anys de mestres paral·lels en segon cicle de primària, tercer i quart curs.

Per concloure, voldríem donar les gràcies a en José Ramón Ramos i a Javier Tena que ens han proporcionat tota la informació per a poder escriure aquest homenatge♦♦♦

Paqui Monfort amb el seu alumnat del CEIP l’Hereu. Any 2010

Paqui Monfort amb el curs dels alumnes nascuts l’any 1985

Homenatge a Paqui Monfort

Gràcies Paqui. Amb aquestes dos paraules vull que sàpies que per a nosaltres no vas ser una més, amb tu poguérem viure moments inoblidables que ara resten en el record. Allà pels anys 80, quan Borriol encara era un xicotet poble rural, on els xiquets a penes coneixíem Castelló i qualsevol cosa extraordinària encara ens feia il·lusió, vas irrompre tu en el nostre camí. A aquells alumnes que et miràvem amb ulls de fura des de les cadiretes de primària, ens infonies un esperit de canvi, de renovació, d'aire fresc, de modernor... i sobretot de senzillesa. Perquè si hi ha una cosa que ens emportem de tu és la humilitat amb què sempre ens has tractat. Per més que hagen passat els anys, podem dir que l'escola dels anys 80, aquella EGB inicial, no té res a envejar a l'actual. Teníem menys mitjans tècnics, però sabíem ser feliços amb el poc que teníem i tu ens inculcaves una sèrie de valors de disciplina i d'educació que, conjuntament amb la tasca dels nostres pares, que es deixaven la pell treballant per traure'ns endavant, ens va ajudar a ser el que avui som. No pare de pensar contínuament que calen més mestres com tu, Paqui, ja que, emulant a Vicent Andrés Estellés, de professors com tu *en són parits ben pocs*. Des de la més profunda estima que et professem i amb la més sincera admiració, et portarem sempre en el nostre cor...

Na Paqui amb la generació nascuda el 1978

Na Paqui amb la generació nascuda el 1976

Escola d'immigrants a Borriol

 Luz Escrig Safont

Sara, la professora (enmig), amb els mediadors interculturals de la Creu Roja

Aquest any, per iniciativa de la Creu Roja, amb el suport de l'Ajuntament de Borriol i per mig dels mediadors interculturals, s'ha dut a terme un curset d'ensenyament de la llengua castellana a les dones immigrants que viuen al nostre poble. Jo he tingut el privilegi que pensaren en mi per ensenyar-los també la nostra llengua, "el valencià", però com encara tenen dificultats amb el castellà, segurament tardarem un poquet a introduir-la.

Perquè em conegueren i també per vore com es realitzaven les classes, vaig anar un dia per conèixer-les i saber quin era el mètode que s'utilitzava per donar classe i em vaig quedar molt sorpresa, primerament perquè l'aula es va plenar de xiquets menudets que, al costat de les seues mares, gaudien en silenci de tot el que es deia i després per l'entusiasme mostrat per aquestes dones en

aprendre la llengua del nostre país. Aquest mateix dia ens vam assabentar de les professions d'algunes d'elles i a mesura que ens les deien em vaig adonar que tenien un gran nivell acadèmic, ja que una havia cursat estudis universitaris de bioquímica, l'altra havia estudiat informàtica, etc.

El sentiment que em va envair quan vaig abandonar la Biblioteca aquell dia em va fer comprendre com de dur deu ser abandonar la teua terra i anar-te'n a viure a un lloc del qual no saps res, ni tan sols l'idioma, i al qual t'has d'adaptar de la manera que siga, per això ens hem de conscienciar que tot allò que puguem fer per tal d'aconseguir ajudar a que aquestes persones s'integren millor i més de pressa en la nostra societat paga la pena i no és res comparat amb la satisfacció que se sent personalment, vos ho puc assegurar●●●

DISCO - PUB

TROPPO

AVDA. ZARAGOZA, 72

BORRIOL

L'educació especial avui en dia

 Mª Carmen Jaraba, borriolenca i Educadora d'Educació Especial al CPEE La Panderola (Vila-real)

Imatge dels xiquets del CPEE La Panderola de Vila-real en una activitat didàctica a l'hort escolar

Una nova vida inicià quan vaig començar en el meu nou treball, un nou món es va obrir davant meu, em va mostrar la importància de les petites coses de la vida i la gran vàlua que poden arribar a tindre estos xicotets detalls dels quals mai fem cas. El meu treball consistia en ser educadora en un centre d'educació especial. Allí va ser on vaig conèixer els meus follets, cadascú amb una diferència però tots amb una bondat que hui en dia costa de trobar. Als seus ulls no existeix la maldat, és tot dolçor. Moltes coses que a nosaltres ens resulten tan fàcils d'aconseguir, per a ells és un veritable repte.

La meua tasca no consisteix en ensenyar a llegir i escriure, ni a que sumen ni resten, sinó en ajudar-los a afrontar cada moment del dia a dia. Coses com aprendre a menjar a soles, és tota una

aventura; el pentinar-se, el rentar-se... són coses en les quals els he d'ajudar, però intentant que ho facen de la manera més autònoma possible. Cada pas que avancen és una alegria al meu cor i eixes gràcies que donen a la seua manera són les que renoven les meues esperances que tot millore, ja que hi ha pocs col·legis públics d'educació especial i pocs recursos per a que els col·legis públics ordinaris puguen integrar aquests xiquets, i molts han d'estar molta estona a l'autobús per arribar a la seua escola.

Per acabar, només em queda ressaltar la labor d'altres especialistes que també treballen amb aquests xiquets, com són els/les fisioterapeutes, els/les logopedes i els/les ATS escolars, a més a més, naturalment, dels mestres. Vull concloure dient que, a poc a poc, s'aconsegueix molt...♦♦♦

C/ Colón, 2
Tel. 964 32 14 48
BORRIOL (Castellón)

José Vte. Escrig Linares
SERVICIO A DOMICILIO
BARES RESTAURANTES

Activitats didàctiques sobre la geografia i la història del terme

 Josep Cristià Linares Bayo

1. A veure si eres capaç de contestar el següent qüestionari correctament. La teua puntuació serà de l'1 al 10 en funció dels encerts. Ànim perquè no ho tens fàcil!

- Malvestit és: a) un borriolenc famós, b) un barranc, c) un mas, d) un carrer de la Coma.
- L'antic convent de monges de Borriol era de: a) Carmelites, b) Dominiques, c) Benedictines, d) Consolació.
- Morinbou és: a) un mas, b) una muntanya, c) un pou, d) una cova.
- No és una partida muntanyosa: a) Clot de Perdiu, b) Cucala, c) la Reptura, d) els Mallols.
- Els dos barrancs que creuen el casc antic són, el barranc de l'Atzavara i el barranc de: a) les Alforges, b) Cominells, c) la Botlària, d) el Fontanar.
- Antigament existien dos ravals a Borriol, el raval de València i el raval de: a) Castelló, b) Saragossa, c) Barcelona, d) Morella.
- Quin és el nom típic del carrer de l'Hereu?: a) Remolins, b) Rajolar, c) Freginal, d) el Torill.
- Quin d'aquests cims és el menys elevat?: a) Monegro, b) Molinàs, c) Tossal Roig, d) Purri.
- Amb quin altre nom es coneixia antigament el Barranc de Porcs?: a) Barranc d'Olària, b) Barranc de la Sénia, c) Barranc de l'Aljub, d) Barranc de la Piqueta.
- Què representa el lleó de l'escut de Borriol?: a) la fortalesa dels borriolencs, b) que era una vila reial, c) l'emblema del baró, d) que era una vila cristiana.

2. Contesta estes preguntes i amb la inicial de cada resposta obtindràs una partida del terme:

- Aquest pou és conegut en la Serra sencera, és el Pou del _ _ _ _ _

- La Font de la Teula es troba al cabal del Barranc de les _ _ _ _ _
- El _ _ _ _ de Masses és una partida situada entre el Calvari i el Castell.
- És un paratge emplaçat a l'Assut, vora el riu, conegut com els _ _ _ _ .
- De menuts anàvem a engronsar-nos a la roca polida de l'_ _ _ _ _
- Aquesta muntanya, la _ _ _ _ _ , separa els termes de Borriol i la Pobla pel NE.
- A banda de ser una partida, es diu en castellà a aquell que no sent bé: _ _ _ _ _ .
- Nom de la Partida: _ _ _ _ _

3. Enllaça els noms per formar les parelles correctes:

Història de Borriol

1. Ricardo Simó	a. Canonge
2. Germán García	b. Alcalde
3. Ximén Pérez d'Arenós	c. Ministre d'agricultura
4. Virgilio Oñate Gil	d. Mestre
5. Doctor Portolés	e. Lloctinent de Jaume I

Geografia del terme

1. Barranc	a. de la Ragina
2. Racó	b. de Vilar
3. Cingle	c. del Bastero
4. Horta	d. de la Portolesa
5. Foia	e. de Raca

Solucions 1: 1-b, 2-d, 3-b, 4-d, 5-a, 6-c, 7-c, 8-b, 9-a, 10-c

Solucions 2: Portugués, Ermites, Racó, Xops, Enllinsadoretta, Talaia, Sordo: PERXETS.

Solucions 3: R. Simó (Alcalde), G. García (mestre), X.P. D'Arenós (Lloctinent), V. Oñate Gil (Ministre), Dr. Portolés (Canonge); Barranc de la Ragina, Racó de Raca, Cingle de la Portolesa, Horta del Bastero, Foia de Vilar.

PERRUQUERIA TERE
MIXTA

Teresa Salvador i Mundina

Plaça el Pou, 14
Borriol (Castelló)
964 321 454

Gust per la lectura

 Araceli Vicent Balaguer

Com cada any volem informar de les activitats que l'Agència Municipal de Lectura ofereix al llarg de l'any, ja que en són moltes, tant per a nens com per adults. Algunes són molt interessants, ja que ens ajuden a tenir un bon gust per la lectura. Mitjançant les activitats realitzades ajudem a conèixer les meravelloses històries que hi ha a dintre dels llibres. Com recordareu, l'Agència Municipal de Lectura de Borriol va ser una de les guanyadores dels Premis Maria Moliner per la seua campanya d'Animació a la Lectura entre els xiquets que es va fer durant el 2009, llavors, durant el mes de març de 2010 es va rebre el lot de llibres format per 200 volums d'infantil i juvenil. Açò ens ajuda a créixer! L'Agència va convocar a l'abril un concurs artístic per a triar la MASCOTA que identifique a la biblioteca durant tot aquest 2010. Una de les activitats diferents que es va organitzar durant l'any van ser les narracions orals, conta-contes per a grans i menuts, que van tenir molt bona rebuda, a banda de l'activitat d'animació lectora mitjançant els jocs, cançons i personatges de ficció. A final d'any es van organitzar els contes de colors per a xiquets i xiquetes de 2 i 3 anys, un taller d'animació lectora que va ser molt divertit, ja que, des de l'edat ben menuda els nens ja assaboreixen el gust per la lectura. A continuació mostraré unes pautes importants per poder despertar el gust per la lectura als més menuts:

- La lectura s'ha de plantejar com un temps compartit en família, ja que els nens intenten captar l'atenció dels seus pares, llavors, aquesta atenció es pot guanyar mitjançant la lectura.
- Explicar-los la importància que té el fet de saber llegir. Podem aprofitar situacions quotidianes, com per exemple llegir els cartells de la carretera, una recepta de cuina, les instruccions d'un joc que els agrada jugar... Així se sentiran útils i capaços de col·laborar en família.
- El temps de la lectura també és molt important, i es pot distribuir de moltes maneres, no és necessari que siga seguit. Una bona manera seria convertir el temps de la lectura en un premi per despertar el seu interès, per exemple deixant-los 15 minuts de lectura abans d'anar a

dormir si s'ha portat bé, sempre i quant aquest premi de lectura siga acompanyada pel pare o la mare, no serà un premi si es deixa al nen sol. D'aquesta manera la lectura deixa de ser una cosa obligatòria per convertir-se en un fet atractiu.

- És important plantejar-los activitats adaptades al seu nivell. Si la seva lectura encara és sil·làbica i poc comprensiva, no es pot demanar que la lectura siga d'una seguida. És fonamental proporcionar-los experiències d'èxit per evitar que llegir es convertisca en una activitat frustrant. A banda és important que durant la lectura o el temps de lectura siga motivador per al nen, es poden fer jocs de lectura, seguir pistes, fer un joc de preguntes o missatges xifrats.
- Cal respectar el ritme de lectura del nen en cada cas, cal valorar l'esforç per no arribar al fracàs.
- Deixar la lectura abans de què es produeixi el cansament.
- Intentar que el material o els llibres que anem a llegir amb ells siguin d'una matèria que realment siga motivadora per a ells, que els agradi. A més a més és pot deixar la lectura en un punt interessant de la història d'aquesta manera ells seran els que vulguin reprendre-la.
- Podem fer un fitxer personal dels llibres que llegeixen recollint els personatges, temàtica...
- Ja que els nens tenen molt bon desenvolupament del sentit de la propietat, una forma de motivar-los és que cada vegada que llisquen un llibre aquest passi a ser propi i posin el seu nom al llibre. Abans els llibres no seran seus, i cal retirar els que encara no ha llegit de l'habitació.

A banda de totes les activitats que es puguin realitzar en un lloc públic, també des de casa hem de tenir en compte no sols aquests consells, sinó que cada pare i mare s'han d'adaptar a cada nen i ningú millor per fer-ho, ja que són les persones que millor els coneixen♦♦♦

 MUEBLES
Pitarch
INDUSTRIA DEL MUEBLE KIT

Avda. Castellón s/n. BORRIOL, val. 964321111 fax: 964321163

210. **Conrado Balaguer, Quintos 1967.**
Propietat: Antònia Escrig Reig

211. **Nevada a l'Era de la Mona. Any 1956.**
Contxa "el Rotllero", Carmen Safont, Lola "el Rotllero", Lidón "de Panera" i Trini Soler.
Propietat: Carmen Safont Castellano

212. **Anys 70.** Filla de *Don Ricardo*, Maria "del Ferrer", Antonieta "la Mellaeta", Carmen "la Miralla". Propietat: Enrique Esteve Chiva

213. **Quintos a la Font.**
Propietat: José Balaguer Aragón.

214. **Diumenge de passeig. Any 1960.**
M. Carmen Campabadal, M. Teresa Safont,
Tere Vilarrocha, Leonor Pallarés, M. Rosa
Balaguer, M. Carmen Alafont.
Propietat: M. Carmen Alafont Bernad

215. **Carro de Sant Antoni. Any 1964.**
Jose Maria Bernad Gascón, Maria Consuelo
Bernad Esteve.
Propietat: M. Consuelo Bernad Esteve

216. **Sant Vicent. Any 1958.** Maria Rosario "la
del Capello", Teresa Carmen "la Copera",
Laura "la del Piano", Xelo "la d'Encarnacion",
Maria Teresa "la Copera".
Propietat: M. Teresa Safont

217. **Foto al Palmar. Anys 60.** José Miguel
"Gasparo", Jacinto, Pepe "el Monjo".
Propietat: Pepe Pallarés

218. **Borrasques de 1956.** Juanito, Batistet "el Finet", Manolo "el Catxano", Pepe "el Mecànic", Ximo "el Finet", Vicent "el Franquet", Pepito "El Noi", Favetes. Propietat: M. Teresa Segarra Andreu.

219. **La taverna de Mercedes "La Navarra" o del Tio Bernardet. Any 1950.** Paco "sin trabajo", Batiste "el Xivero", Bernardo, Batiste "la Ninya", Mercedes "de Bernardo", Juanitet, el Tio Moreno, el Tio Juanito "Fiola", el Tio Ramon "del Copero", l'auelo Pelegrí, el Tio Bortolet, Pepet "el Serratino", el Tio Pepet "del Quiosc", Arcadio, Rosarito "de Faustino". Propietat: Mercedes Vilarrocha Rubio

220. **Santiago Gascón, Subcampió de pilota valenciana a "Escala i corda". 14 d'agost de 1969.**
Propietat: Santiago Gascón

221. **Soldats de finals del segle XIX.** Propietat: Lolita Francisco Falomir

La creació de l'antic quarter de la Guàrdia Civil

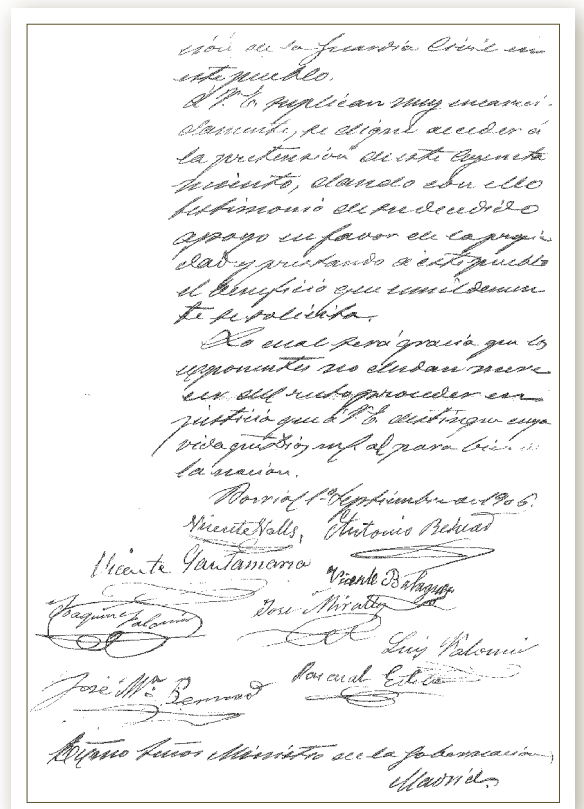
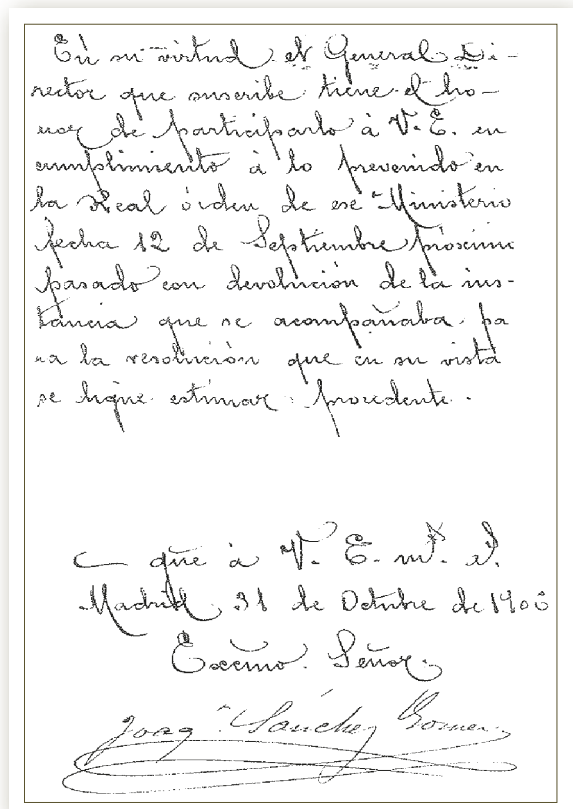
 Josefina Esteve Bernad

En l'anterior publicació de la revista -formant part d'un article relacionat amb la història del nostre poble- s'anomena l'aquarterament de la Guàrdia Civil. En aquesta segona part ampliaré aquest esdeveniment. Abans faré un breu recorregut de l'estudi històric sobre aquarteraments, també s'aporten part dels documents on apareixen noms i rúbriques dels membres de la corporació de l'any 1906 que el van fer possible.

L'any 1849 el Duque de Ahumada *fundador del Cuerpo* s'interessa per conèixer els llocs de la província sense aquarterar. L'any 1853 el *Cuerpo* s'instal·la en alguns pobles de la província amb el model exacte pel que s'interessava el Duque de Ahumada.

Concretament a Borriol, es creu que van poder fer

ús en domicilis particulars on es podien guardar lli-galls. L'any 1906, a primers de setembre, apareix una instància de la Corporació de la vila de Borriol sol·licitant la creació d'un *puesto* per a la Guàrdia Civil, on manifesten el perquè de la necessitat. Expressen que és un poble de quatre mil habitants, ciutat a nou kilòmetres de la capital, que pel poble passa la carretera de segon ordre de Saragossa a Castelló, que circulen diàriament de sis a vuit cotxes públics per a la conducció de viatgers de Cabanes, Vilafamés, Coves de Vinromà, Sant Mateu i d'altres; a més de cotxes diligències. També es un poble agrícola amb grans zones de conreu. Cada any celebren tres dies de fira i festes en commemoració de Sant Bartomeu, Sant Roc, Santa Cecília i d'altres, i que vénen molts forasters i que a fi de tindre l'auxili de la Guàrdia Civil, en cas de

El Excelentísimo Sr. Ministro de la Gobernación del Reino y en su nombre y representación Don Antonio Betancourt y Ochoa, Teniente Coronel primer Jefe de la Comandancia de Guardia Civil de la provincia de Castellón, Don Antonio Bernad y Portolés, como Alcalde Presidente del Municipio de Borriol y Don Bautista Falomir Bernad, propietario y vecino de dicho pueblo: han convenido tomar en arriendo la casa número siete de la Calle de Barcelona, propiedad del último y cuyo arriendo se hace por tiempo mínimo de cinco años, sin perjuicio de prorrogarlo después de vencido este plazo indefinidamente, con el objeto de que sea su sede la fuerza de la Guardia Civil, cuyo puesto se instaló en dicha localidad, ~~empresando este contrato el día primero de Enero del año mil novecientos siete.~~

Gener de l'any 1907.

necessitat, l'Ajuntament s'obligue a facilitar gratuïtament la casa habitatge amb totes les comoditats necessàries a més d'assistència facultativa de metge i boticari, tant per als membres del *Cuerpo* com per a les seues famílies.

A data de 31 d'octubre de 1906 el Director General de la Guàrdia Civil Excm. Sr. D. Joaquín Sánchez Gómez done el vist i plau a la sol·licitud, donant a conèixer els plànols de la caserna afegint que ha de tindre un *cabo* i quatre guàrdies: dos del *puesto* de la capital, un del *puesto* de Vilafamés i un altre de l'Alcora.

Des del Ministeri de Governació del Regne el seu

representant D. Antenor Betancourt i Ochoa, Tinent Coronel de la Guàrdia Civil a la província de Castelló, formalitza la resolució on apareixen set condicions que ha de tindre la casa quarter, realitzant el primer contracte d'arrendament de la vivenda núm. 7 del carrer Barcelona, propietat de D. Bautista Falomir Bernad, casa que complia els requisits. El contracte tenia una duració mínima de cinc anys podent-se prorrogar i el pagament anual era de 250 pessetes pagades per trimestres vençuts al propietari. Es d'imaginar que la festa de Sant Antoni d'aquest any 1907 la degueren festejar d'una manera especial degut a l'esdeveniment. Fa ara 104 anys●●●

Tel. 675 699 013
elravalcongelats@gmail.com
Dr. Portolés, 9
12190 Borriol

EL RAVAL
CONGELATS

Pilar García Delgado

Notícies sobre jueus a Borriol en un document de 1473

 Josep Cristià Linares Bayo

(Departament d'Educació, Universitat Jaume I)

La convivència entre les tres religions monoteistes durant l'Edat Mitjana no fou una tasca fàcil, i exemple d'açò són els nombrosos altercats que la història ens ha llegat per donar fe dels litigis entre aquestes comunitats culturals, enmig d'escasos períodes de relativa pau.

El Borriol medieval era una reduïda comunitat agrícola dual, amb moriscos i cristians vells, però massa reduïda com per albergar una jueria important de la qual ens restara informació abundant. No obstant, en un document de 1473, es poden constatar algunes referències a l'estada puntual de jueus en terres de Borriol. Les jueries consolidades més properes a Borriol les trobem establertes a Castelló, Vila-real, Morella, Sant Mateu, Onda i Borriana.

El 31 de març de 1492 els Reis Catòlics signaren el seu decret d'expulsió, i només pogueren romandre aquells que renunciaven expressament a la seua fe. Aquesta decisió no fou sinó el punt més àlgid d'altres situacions de rivalitat entre cristians i jueus que s'havien anat gestant durant anys. L'animadversió antisemita fou generalitzada i eren comuns entre les comunitats cristianes apel·latius com *porcs*, *marranos*, etc. per designar-los.

Quant a l'antroponímia jueva, solen predominar un grup reduït de noms que es repeteixen sovint entre les comunitats hebrees: *Perla*, *Dolça*, *Bellida*, *Mira*, *Suau*, entre les dones, i *Juceff*, *Isaac*, *Jacob*, *Vives*, *David*, *Aaron*, *Samuel*, pel que fa als homes. Tanmateix, el procés de conversió al cristianisme va provocar situacions en què els nous conversos començaren a adoptar, a l'igual que faran els sarraïns, noms com *Jacme*, *Joan*, *Bartomeu*, etc.

Dels llinatges borriolencs, tal i com hem advertit, sols es conserva un document en què es dona fe de l'existència de famílies aïllades jueves al municipi (ARV. Batllia, 1155, f°73 v°-74). La data del mateix és de 3 de juliol de 1473, sobre unes instruccions que dona **Pere Garro** sobre el cas de **Perla**, jueva

esposa del rabí **Juceff Abenmuça**, que està presa en el castell de Borriol, en les quals intervé el lloctinent del batlle, tal i com es reproduïx en la transcripció del document original:

Comissio sobre la juhia que es presa e detenguda en Borriol.

*Nos, en **Pere Garro**, conseller del molt alt senyor Rey e lochtinent de Batle General del Regne de Valencia: als honorables en **Berthomeu de Bues**, Batle de la vila de Castello e lochtinent nostre de Batle General en tota la Plana e advotat fiscal del dit Rey en la dita vila, del riu Uxo enlla, e micer **Matheu Miralles**, doctor en leys, salut e honor: com ainstancia de rabí **Juceff Abenmuça**, juheu, de consell del nostre ordinari asesor, havem trames hun verguer e comissari nostre al loch de Borriol per acompanyar **Perla**, muller del dit rabi, juhia, del loch de Borriol fins en la present ciutat guiada, per saber de aquella si volia tornar ab son marit o no, lo qual dit verguer anat e tornat dix havia vist la dita juhia en lo castell del dit loch de Borriol, en una finestra. E que poch apres li fonch dit per lo alcayt del dit loch que la dita juhia se.n era anada ab sa gana. E axi, no havia pogut haver la dita juhia ni parlar ab aquell. E apres, a instancia del dit juheu, son stats fets al dit noble mossen Anthoni de Thous, senyor util del loch de Borriol, alguns manaments, que metes la dita juhia en poder de la Cort, lo qual dit noble ha respost que la dita juhia se.n era anada del dit seu loch e que no era en sa jurisdicció e facultat de poder metre aquella dita juhia en poder de la Cort. E com se digua e afferme per part del dit jueu que la dita juhia serra en lo dit loch de Borriol, e aço aquell entengua provar, requerint-nos la dita informacio de testimonis esser rebuda. E si per aquella constara la dita juhia esser en lo dit loch de Borriol, que hi provehissem lo que per justicia atobarrem esser fahedor. E nos, vehents la dita requesta esser justa e raho, consonant de consell del dit nostre ordinari asesor, havem provehit, per evitar despeses, a vosaltres ensemps esser vos*

Imatges de la jueria de Castelló de la Plana

scrit ut infra. Per tal, ab tenor de la present e per auctoritat de l'offici del qual ussam, confiants de la fe, probitat e lealtat de vosaltres, sobredits en Bertomeu de Bues e micer Matheu Miralles, de part del dit senyor Rey vos dehim, cometem e comanam que en loch nostre e per nos, vista la present, reebats, e per notari publich de aquexa vila reebre façats tots aquells testimonis que lo dit juheu, axi en la dita vila com alies dins vostra jurisdiccio, donar e produhir volra, a effecte tan solament (fº74) de provar la dita juhia, muller de aquell, es en lo dit loch de Borriol e castell de aquell e o en jurisdiccio del dit noble mossen Anthoni de Thous, interrogant aquells mitjançant sacrament sobre lo dit negoci de loch, temps e presents, e de altres circumstancies a les dites coses necessaries e acostumades. E si per la dita informacio a vosaltres legittimament e clara constara ab sufficient nombre de testimonis la dita juhia esser en los dits lochs del dit nobles e jurisdiccio de aquell, conservarets aquella, e en lo dit cars, si.us constara, e no en altra manera, procehirets a capcio de moros, besties e bens del dit loch de Borriol e vassalls del dit nobles mossen Anthoni de Thous, e aquells retendrets fins e tro a tant lo dit noble vos restituhexca la dita juhia, o per nos en altra manera sobre aço sia provehit. E si per la dita via o per altra la dita juhia venra en mans e poder vostre, la qual ab diligencia inquirets e prendrets hon se vulla que aquella porets haver. E aquella hauda, sia interrogada si aquella volra tornar ab lo dit son marit. E si

dira que hoc, li sia restituvida, fahent-ne acte de la dita sua voluntat. E si dira que no, aquella dita juhia sia remesa a nos e Cort nostra tutament e segura. Com nos a vosaltres abduys ensemps en e sobre les dites coses, totes e sengles, de aquelles ab los incidents, dependents, coherents e mergents de aquelles e a aquelles annexes, tot nostre poder e veus, ab les presents vos cometem e comanam. Ab les quals, de part del damunt dit senyor Rey dehim e manam a universes e sengles oficials e altres qualsevol, axi dins la dita vila com dins lo present Regne constituïts, que en fer e exercir les dites coses e a cascuna de aquelles no-us donen ni donar facen, consenten ni prometen que. ns sia feyt ni donat empaig de storp o contradiccio alguna, ans en fer aquelles vos donem e prestem tot consell, favor e ajuda, tota hora e quant per vosaltres requests ne seran e necessari sera. E aço sots pena de mil florins d.or dels bens de qualsevol contrafahents exhigidors, als cofrens del dit molt alt senyor Rey applicadors. Datum Valencie IIIª julii anno a Nativitate Domini MºCCCCº LXXIIIº. Pere Garro, lochtinent, etc.

Esperem que amb el present text es puga ampliar el coneixement relatiu a l'època medieval i més concretament l'estudi de la comunitat jueva a Borriol, ja que el volum de bibliografia contrasta sobre manera amb la nombrosa documentació conservada de cristians i en menor escala dels musulmans, arreu de les nostres comarques●●●

Redempció d'un cens a favor de la comunitat de religioses de Vila-real, per part de la Confraria del Roser de la vila de Borriol, el 25 de novembre de 1753

 Vicent Valls Escudero

Aquest document recuperat recentment procedeix de l'Arxiu Històric Provincial de Castelló i contribueix a la història religiosa local de l'època moderna. En aquests temps són més enriquidors, si cap, per la mancança d'estudis religiosos d'aquesta època però sobretot pel significat valuósíssim que tenien institucions com les confraries en l'antiguitat, que ha anat perdent-se amb el pas del temps. Entre altres atribucions, aquestes tenien un paper fonamental en la beneficència dels pobres i desvalguts. El document pertany a la Confraria del Roser de Borriol, que procedeix a satisfer part del cens que li devia a les religioses del Corpus Christi de Vila-real. Convents i confraries esdevenen dos sinònims de caritat innata i despreniment envers les persones, exemple que es deuria d'aplicar en l'actualitat a moltes situacions de la vida quotidiana. Per completar l'estudi, hem entrevistat a mossén Pere Saborit, que ens ha contestat, una vegada més, i molt amablement, les preguntes que li havíem formulat en relació al món de les confraries i el seu paper històric.

Transcripció del document

[...] Sepasse por esta escritura publica que por su thenor nos el Convto y Religiosas de Corpus Christi del orden de nuestro Padre Santo Domingo de la presente villa de Villa Real siendo presentes las muy Reverendas Madre Priora Sor María Antonia de la Ssma. Trinidad, sor Emerciana de Santo Thomas de Aquino Supriora, sor Rosa de Santa María Magdalena Depositaria, Sor Cecilia de los Angeles Depositaria, sor Rosa María de Santo Domingo, sor María Magdalena del Ssmo. Ssto., sor Josepha Rosa de San Joaquin, sor María Joseha de Jesús, sor María Clara de San Antonio de Padua, sor María Innes de San Joseph, sor Ynnes de la Cruz, sor María Theresa de Santa Anna, sor Catarina de Christo, sor María de San Joaquin, sor María Ygnacia de la Virgen del Pilar, sor Josepha del Corazón de María, sor Ysabel

del Corazón de Jesús, sor Mariana del Corazón de Jesús, sor Josepha María de San Antonio de Padua y sor María Rosa de Jesús Nazareno; todas Religiosas Profesas, y conventuales del dicho convto. Juntas y congregadas en el Locutorio de el a son de campana tañida, según lo tienen de uso y costumbre, para semejantes actos, confesando ser la mayor y mas sana parte de las Religiosas profesas de dicha comunidad, [...] Dezimos: Que Juan Bonet molinero de la villa de Borriol, en el nombre de Apoderado del Dotor Roque Navarro pbro y cura que fue de la Parroquial Yglesia de dicha villa, Joseph Campabadal, Joseph Santamaria y otros de la propia villa, cargaron a favor de la Priora, y convento de Corpus Christi y demas Religiosas de el, un censo de capital de ciento y cinquenta libras [...] cuyos redditos pertenecieron a pagar a Loable Cofadria de nuestra Señora del Rosario fundada en la Parroquial de dicha villa de Borriol; [...] Y atendido assi mismo a que Vicente Soliva Clavario de la referida Cofadria que ha fenecido en el mes de octubre proximo pasado queriendo cumplir con una de las condiciones del referido censo, que es la de poderle redimir siempre que a dicha Cofadria bien visto le sea, nos ha suplicado tengamos por bien admitirle en redencion las restantes cien libras a cumplimiento del total de dicho censo; [...] Y en dicho ombre otorgaron carta de pago, finiquito y redencion en forma a favor de la referida Cofadria, y del dicho Clavario, y en el mismo nombre dieron libre, y por rotta y cancelada, la dicha escritura de imposicion, para que de oy en delante no valga, ni haga fee en juicio, ni fuera de el, ni por ella se les pida cosa alguna a dicha Cofadria, ni a su Clavario, a cuyo favor renunciaron todos los derechos y acciones Reales y personales, directos y executivos, que por razon del nominado censo, puedan ocar y pertenecer a dicha comunidad, y tuvieron por bien se adnote al margen de dha escritura imposicion; Y para su cumplimiento obligaron los propios y rentas de dha comunidad havido y por haver [...]•••

Benjamín Pitarch Bellmunt

Plaça La Font, 6
12190 BORRIOL
(Castelló)

Mossén Pere Saborit ens parla al voltant de les confraries

 Pere Saborit

- **Quina funció hi tenen les confraries?**

Al llarg de la història hi ha confraries que són també organitzacions gremials. Les seues funcions són ajudar-se en tot els confreres, l'auxili mutu en la malaltia, mort amb els sufragis i el soterrar, totes estan baix la protecció del sant patró del gremi o de l'activitat que desenvolupen els socis. També celebren la festa del sant amb els actes, tant religiosos com lúdics que estan establerts. Aquestes provenen de l'edat mitjana com pot ser la confraria de Sant Antoni. Avui s'han reduït a celebrar la festa del sant. Hi ha unes altres lligades a la vida cristiana dels confreres. És el cas que ens ocupa de la confraria del Roser. Està lligada als frares dominicans, que promouen la devoció al Rosari. Els confreres han de fer la pregària del Rosari a casa, és el Rosari en família, dedicar algun dia a la seua formació cristiana i fer la festa del Roser. Els frares dominicans hi tenen com els altres mendicants un convent a prop i des d'allí ajuden a que la confraria perdure. Ací serien els de Castelló que des de 1616 hi tenen el convent a la plaça Fadrell, actual parròquia de Sant Vicent i conservatori de música. Tot açò s'acaba amb la exclaustació de 1836-37 i la desamortització dels béns de les confraries amb la desamortització de Mendizàbal.

Esclaves de la confraria de la Mare de Déu dels Dolors. Any 1960. Tonica Camino, Lolita Francisco, Maruja Cabedo, Mossén Heliodoro, Rosalia Montañés, Amparo, Salvadora Ramos, Francisco. Propietat: Tonica Camino.

- **Des de quan tenim constància de la seua existència?**

La confraria seria del segle XVII. Va ser molt forta al segle XVIII, com ho manifesta la ceràmica que encara resta a l'altar del Roser a Sant Bartomeu. Hi havia també un retaule barroc. Tot es va perdre a la revolució del primer mes de la guerra del 1936.

- **Segueix existint avui?**

Avui hi ha a la parròquia la confraria del Roser, que tots els dies d'octubre resa el rosari a l'església, a més celebra la festa el 7 d'octubre, dia de la Mare de Déu del Roser. Els objectes i imatges hi són el rosari i la imatge de la mare del Déu del Roser•••

**Piensos • Cereales
Material ganadero
Alfalfa y Forrajes
Pajarería**

Camino La Coma, s/n
Teléf. 964 32 10 93
12190 BORRIOL (Castellón)

Recepta de cuina: "Coca amb mollets"

✍ Maite Vidal

Com totes i tots coneixem, la diversitat gastronòmica de Borriol és molt àmplia. En les revistes anteriors hem publicat la recepta de "l'engravà" un plat que era molt comú fa uns 40 anys i que actualment molta gent ja no coneix. En la revista següent vam publicar la coca d'arrop, una coca difícil de fer ja que s'ha d'anar molt amb compte a l'hora de ficar l'arrop, per tant poc a poc s'ha anat extingint. En aquesta revista hem decidit fer una recepta més senzilla i molt nutritiva "Coca amb mollets". Cal assenyalar que els mollets són un tipus de peix molt abundant en les aigües del Mediterrani, per tant tots aquells pobles prop d'aquesta costa els solen utilitzar en les seves receptes populars. Borriol també utilitza en diversos plats els mollets com, per exemple, les cassoletes de peix, que es solien fer per esmorzar o la coca amb mollets que a continuació explicarem.

Els ingredients que necessitem:

Per fer la pasta necessitem:

- 1 ou
- 1 tassa d'oli
- 2 tasses d'aigua
- pastilla
- sal
- farina (la que entre)

També necessitem:

- mollets
- pimentó roig

Aquesta coca és típica de Borriol, és una coca que es pot fer durant tot l'any. Abans, el dia que les dones pastaven, solien fer aquesta coca. Cal dir que abans totes les dones.

Per tal de fer la coca primerament hem de fer la pasta. En un llibrell es posa una tassa d'oli, s'afegien dos d'aigua, un pessic de sal, la pastilla i l'ou. Després poc a poc es va afegint la farina fins que es desapega de les mans. Es deixa que es faci "bona" durant uns 30 minuts. Una vegada la pasta està "bona" es fa una bola (muntonet de pasta) i s'aplane damunt d'una llauna ben plana. Es posa un pols de farina i un poquet d'oli. Després es posen els mollets, a continuació una altra vegada farina i un poquet d'oli. Finalment es condimenta amb pimentó roig. Una vegada ja està tot enllestit, posem la coca de mollets al forn fins que estiga cuita. Espere que us agrade molt aquesta recepta!!•••

Històries dels avis

Ángeles Tena: una vida a la Serra

 David Roco

“Històries dels avis” pretén ser una nova secció basada en xicotetes converses amb avis del nostre poble. Un espai on poder compartir i gaudir d’aquelles històries o anècdotes que ens solen contar la gent més gran i que molt sovint no els donem importància. Per encetar la nostra secció vam pensar en **Ángeles Tena Moliner**, més coneguda com “Angeletes”, que molt amablement ens va obrir les portes de la seua casa i va respondre a totes les nostres curiositats.

- **On va nàixer?**

Vaig nàixer l’any 1928 a la Serra, al Mas de la Flora, al igual que els meus dos fills.

- **Com vivíeu allí?**

En la Serra vivíem de productes naturals. Ens alçàvem de bon matí i ficàvem un perol al foc amb timonet, tots els dies desdijunàvem això. Després menjàvem el que teníem. Criàvem gallines, conills, ovelles i porcs, cultivàvem pataques, bajoques, tomates, melons ...allí criàvem de tot! Fèiem embotits, pernills, cansalades, allò era un cosa gran i ara està tot perdut. Els porcs els baixàvem a peu a Vilafamés i un comprador de Moró se’ls emportava amb camió. De tot el que veníem tots els anys en compràvem una “finqueta”.

Allí vivíem molt bé, teníem un forn i pastàvem. L’aigua la portàvem en quatre cànsters al matxo, de la font de Sant Martí. Van fer un molí d’oli amb una pedra d’allí del pinar. Per escalfar-nos teníem un xemeneia molt gran. A voltes ens alçàvem de dormir i no podíem obrir la porta de tanta neu que havia caigut.

Hnos Chiva
COMERCIO

C/ Sanchis Guarner, 9 Tel. 964 321 118
12190 Borriol (Castellón)

Allí estàvem encantats de la vida. Tots els diumenges, la gent que vivia a la Serra, ens ajuntàvem al meu mas. Portàvem vi i moscatell i jugàvem tota la vesprada a cartes. Érem una vintena de persones.

- **Baixàveu molt al poble?**

No, baixàvem una vegada per setmana per vendre ous, recollir cartes i comprar alguna cosa com peix, però molt poc, perquè allí a la Serra criàvem de tot.

- **On vau passar la guerra?**

La guerra la vam passar allí a la Serra, jo tenia 8 o 9 anys, els soldats m'agafaven al braç. Durant la guerra ens ho van furtar tot, els conills, els porcs... A la font de Sant Martí, per baix terra, teníem un refugi. Tots els dels masos anàvem allí. Vam fer un refugi gran, amb dos portes.

- **Anàveu a l'escola?**

Sí, anàvem la meua cosina i jo, amb 10 anys. Baixàvem tots els dies a peu, ens costava dos hores, i quasi de nit tornàvem a pujar. A vegades es ficava a ploure i feia fred. De mestres teníem a "Doña Presenta", "Doña Josefina"..

- **Quan vau decidir vindre a viure al poble?**

Quan els xiquets ja es van fer fadrins, els meus pares també es feien vells i estaven un poc malalts. Els altres habitants dels masos, poc a poc, van anar baixant tots. Allí se vivia molt bé, tinc molt bon record, era una bona vida.

Amb aquestes paraules ens vam fer una idea de com era la vida a la Serra, contada per una persona que va gaudir de la vida al mas i que amb les seves paraules ens va fer imaginar i gaudir també a nosaltres. Gràcies "Angeletes" ●●●

PERRUQUERIA ANA LINARES
Avda. Saragossa, num.84 BORRIOL
Telf. 964 32 11 24

Mª Rosa Arandes
Especialidad en cocas y rollos
Virgilio Oñate Gil, 20
Tel. 964 321 107 · 12190 BORRIOL

La Rondalla com a referent musical

 Carmen Bernad Pallarés, Enrique Bernad Vilarrocha i Consuelo Bernat Vilarrocha.

La Rondalla va tindre una gran importància com a referent musical popular al poble al llarg de tot el segle XX, tal i com veiem en estos tres exemples:

Record de l'Orquestrina "El Plectro" de Borriol, formada per En Josep Gil "el metge" (llaüt), D. Emiliano "el mestre" (bandúrria), Enrique Bernad "el Tadeo" (bandúrria) i Roc Esteve (guitarra). Febrer de 1946

Celebració d'un bateig d'Antonio Bernad Alia (fill de Vicent "el Tadeo"). Els padrins foren Jaume Reig i Carmen Bernad, assistint al mateix Rosario Vilarrocha i les alumnes d'Enrique Bernad: Merxe "de Pitarch", Pepita Luna i Consejo "la Molinera". Propietat: Carmen Bernad Pallarés

"El Caimán", quartet de música de corda i jazz que recorregueren tots els pobles de la comarca, delectant amb la seua música als joves entre els anys 1945 i 1952. Estava compostat per: Enrique Bernad "el Tadeo", Pepito "Teresín", Vicent Mateu, Batiste Ramos i Gasparet

Bazar La Torre, C.B.

*Electrodomésticos, Ferrreteria,
Regalos, Menaje Cocina,...*

País Valencià, 45-B
Tel./Fax 964 32 11 72
12190 BORRIOL

Jocs populars

 Maite Vidal Bernad

NOM DEL JOC: Cartonets.

OBJECTIU: Guanyar cartonets.

MATERIAL: Cartonets de les caixetes dels mistos.

ESPAI: Es jugava al carrer, recolzant els cartonets a les parets de cases i aquests queien a la vorera.

PARTICIPANTS: A partir de dos i majoritàriament jugaven xics.

ORIGEN I PROCEDÈNCIA: Borriol.

DESCRIPCIÓ: Cada jugador participava amb el nombre que volia de cartonets. Alternant l'ordre dels jugadors, s'apegava amb saliva un cartonet a la paret i després l'altre participant. Els cartonets queien a la vorera i si queia damunt d'un altre, el jugador que havia tirat el cartonet s'endua el seu més el cartonet de baix. De vegades no sols queia damunt d'un cartonet sinó més d'un. El joc s'acabava quan els jugadors deien "ja hi ha prou" o quan ja no en quedaven per apegar. Guanyava aquell que en tenia més. Els cartonets es podien comprar, un xiquet pagava més o menys una "perra" i l'altre xiquet que tenia molts cartonets li'n donava 5. Sobre els anys 1930 i 1940 les dones gastaven mistos per encendre el foc aleshores els fills tallaven les caixetes i feien un cartonet. Les caixetes tenien diferents imatges com futbolistes, actors,...

Joc dels cartonets

NOM DEL JOC: Tit.

OBJECTIU: Tenir punteria i ficar la piloteta dins del foradet.

MATERIAL: Una piloteta i foradets al terra contra la paret.

ESPAI: Es jugava a les eres de batre com per exemple a l'era de la Platera ja que hi havia una paret i contra allí es podien fer els clotets.

PARTICIPANTS: Jugaven quatre o cinc xiquets i xiquetes.

ORIGEN I PROCEDÈNCIA: Borriol.

DESCRIPCIÓ: Primer es feia cadascú uns clotets a l'era però acostats a la paret, per tant hi havia un clotet per a cada xiquet. Els clotets eren d'aproximadament 10 cm de diàmetre. A continuació els xiquets es posaven a una distància aproximada de 5 metres de la paret on estaven els clotets. Es ficaven en fila i anaven tirant la piloteta al seu clotet. Hi havia infants que no entraven mai la piloteta i altres que sempre l'entraven, depenia de la punteria de cadascú. No hi havia cap àrbitre però com hi havia altres xiquets que no jugaven podien mirar si algú feia trampa o no. Guanyava aquell que entrava la piloteta més vegades●●●

Joc del tit

Bar Pakuet
ESPECIALIDAD EN ALMUERZOS Y TAPAS VARIADAS

Avda Zaragoza, 77 • 12190 BORRIOL (Cs) • T. 625 377 999

Te de roca o te d'Aragó: El fals te (*Jasonia glutinosa*)

✍️ Sheila Carbó Girona

DESCRIPCIÓ I LOCALITZACIÓ AL NOSTRE TERME

El te de roca és típicament mediterrani, la seua distribució va del sud de França al nord d'Àfrica, passant per Espanya, Malta i Sicília. En la península podem trobar-lo en les comarques pirinenques, prepirinenques, la part calcària de Serra Nevada, pràcticament tot l'est peninsular, algun punt del centre d'Espanya i a Mallorca. Com el seu nom indica creix als esqueixos de les roques i penya-segats calcaris solejats, i no sol trobar-se a més de 1300 m d'altitud. És una planta composta perenne, d'uns 20-40 cm d'alçada, una mica viscosa, i amb flors grogues, agrupades a l'extrem de les tiges.

Al nostre municipi és fàcil trobar-lo a les vessants del castell, i a la Serra, encara que a zones de complicat accés.

ÚS TRADICIONAL

Aquesta planta no apareix als tractats de Farmacologia de l'Antiguitat, segurament perquè té una distribució restringida, i no era àmpliament coneguda a nivell mundial, tot i que al nostre país s'ha emprat com a remei digestiu des de temps immemorials. Al llarg del segle XXI el seu ús s'ha estès arribant

a ser una de les 9 espècies més utilitzades a Espanya. Quasi totes les propietats que se li atribueixen són relacionades amb problemes digestius, tot i que se li ha donat altres usos, entre els més cridaners, el de blanquejar les dents. En algunes zones també se li subministrava a les vaques per a calmar-les l'entipament (*hinchazón*) que els produeix la fermentació de l'herba.

J.L. ANDRÉS, S.L.
AGENCIA OFICIAL RENAULT

RENAULT

J.L. ANDRÉS, S.L.

Avda. Zaragoza, 8 y 10

12190 BORRIOL (Castellón)

Tel. 964 321 145 - Fax 964 321 768

BENEFICIS

El te de roca combat molts problemes digestius ja que conté compostos que augmenten la producció de sucs gàstrics, s'utilitza en enfits, indigestions, digestions lentes i pesades, diarrees, i per millorar la gana. També se li atribueix una suau acció tonificant sobre el sistema nerviós, i és perquè pot prendre's a diari, com una altra infusió de te, però sense els efectes excitants de la teïna. Popularment s'ha utilitzat en processos gripals, constipats estacionals, i períodes de tos. L'externament, el te de roca, com que també té propietats hemostàtiques, antifúngiques i antiinflamatòries, podem preparar-lo per a netejar ferides sense hemorràgia, baixar la inflamació i per a evitar l'halitosi.

PRESENTACIÓ

Les parts que es consumeixen d'aquesta planta són les flors i les fulles, que es recol·lecten entre juliol i agost. Pot preparar-se com una **infusió comú**, tant abans de les menjades (una mitja hora) per a obrir la gana, com després d'aquestes per a millorar la digestió (la dosi recomanada és més o menys 3g per 150ml d'aigua), o bé, com expliquem a continuació:

Per **combatre l'halitosi** i el mal sabor de boca podem combinar 20 g de te de roca, menta i anís verd, més 10 g de julivert. Fiquem una cullerada sopera d'aquesta mescla en un got d'aigua bullint, i es manté 10 minuts en infusió.

Per a combatre els **processos gripals** i la **tos** pot preparar-se una infusió simple de te de roca, o millor encara si es mescla a parts iguals amb timonet, i li afegim unes gotetes de llima. Podem prendre fins a tres gotes ben calents, i preferiblement allunyat de les menjades.

Per a preparar-la com a **ungüent extern** podem combinar el te de roca amb calèndula, timonet i "cua de gat", fiquem quatre cullerades de la mescla en mig litre d'aigua, deixem bullir durant 5 minuts i ho colem, podem fregar la zona afectada unes tres vegades al dia. Malgrat que en aquest cas podem conservar la infusió a la nevera, és preferible renovar-la cada dia.

CONTRAINDICACIONS I EFECTES SECUNDARIS

El te de roca popularment es considera abortiu, per això, tot i que no hi ha assajos clínics que ho proven, no es recomana el seu ús durant l'embaràs. Tampoc se sap si els seus components són excretats en quantitats significatives a la llet materna, i per això tampoc és recomanable durant la lactància. A més a més, s'ha de tenir en compte que en dosis elevades pot ser vomitiu.

CURIOSITATS

L'hem anomenat "el fals te" perquè realment no pertany a la mateixa planta que el te verd, roig o blanc. I a més a més, a diferència dels altres tes, no conté teïna (ni cafeïna) i per això és recomanable en persones nervioses. En algunes zones de la nostra península on no creix de forma natural s'ha arribat a comercialitzar a petita escala en bars, mercats o en forma de *souvenir* per a turistes, com per exemple en la Ciudad Encantada de Cuenca. Com passa a sovint amb aquestes plantes, en cada zona on es troba tenen la seua forma de preparar-la, variant molt d'una zona a altra, per exemple al Montseny (Barcelona) es fa servir per a la preparació d'un licor típic anomenat Ratafia, i hi ha costum de consumir un gotet després de les menjades per a facilitar la digestió.

Des d'aquesta secció volem promoure els tractaments i remeis naturals, però sempre que ens informem abans de com s'han de preparar per a un ús responsable i adequat. A continuació els adjuntem algunes adreces d'internet on poden consultar com preparar aquesta planta:

- <http://floracatalana.es/articulos%20de%20premsa/te%20de%20roca.html>
- <http://www.innatia.com/s/c-otros-tes-infusiones/a-te-de-roca.html>
- <http://www.alliumherbal.com/es/articulos/39-digestion-flora-intestinal/92-el-te-de-roca.html>
- http://www.hipernatural.com/es/pltte_de_roca.html
- <http://todoplantas.blogspot.com/2009/04/te-de-roca.html>
- <http://www.infojardin.net/fichas/plantas-medicinales/jasonia-glutinosa.htm>

També poden ficar-se en contacte amb la redacció de la revista per a qualsevol consulta●●●

AUTOMECANICA BORRIOL
C/ San Antonio, 18
12100 Borriol Telfax: 964 225425
Móvil: 636327966

- ALIBRACION ELECTRONICA
- EMERGENCIAS BOVEXOS
- EMERGENCIAS CERCUTO CERRADO
- ARRANCO DE BOMBAS
- VEHICULO SUSTITUCION
- MECANICA
- ELECTRICIDAD
- ELECTRONICA
- FREYTES COMPLETA
- SERVICIOS

email: ambborriol@hotmail.com

Qui perd els seus orígens, perd la seua identitat!!

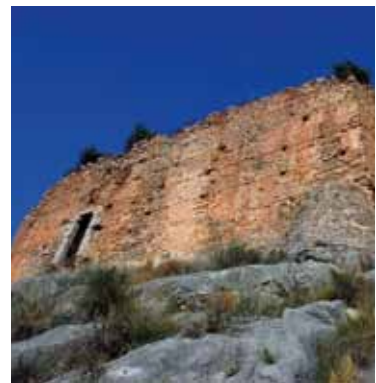
 Simón Francisco Griñó

Un poble o nació que no pot contar la seua història, per la raó que siga, ofereix poques garanties de futur, i avui per avui, els borriolencs no som una excepció. Deixant al marge l'actual crisi econòmica i els signes polítics, podem dir que en els darrers anys hem crescut i hem millorat la nostra qualitat de vida, però les poques coses que ens identifiquen i ens fan especials, les estem deixant de banda. El nostre castell, els Fornets, el pont romà de Cominells, entre d'altres, són els exemples més palpables d'aquest oblit. L'estat del castell és lamentable, i amb tota certesa, en pocs anys deixarem de reconèixer-lo tal i com el veiem ara. Tant la portalada com part del tancament posterior, demanen una intervenció d'urgència.

El fornets, un altre malalt desatès del que ja ningú se'n recorda, amenaça en l'enderroc i donar-nos algun disgust, i el pont romà de Cominells, amb tantes tronades a les esquenes, mereix una neteja i embelliment. Possiblement siga difícil prendre algun tipus d'iniciativa en l'actual conjuntura econòmica i possiblement tota la responsabilitat no siga dels governants actuals, però del que sí estic segur, és de que tota la responsabilitat la tenim els borriolencs●●●

Ruines del Castell

El Castell

Els Fornets

Pont dels Fornets

Pont de Cominells

Porta d'accés al Castell

Les línies d'alta tensió

 Natxo Valls i Falomir

Per poder comprendre millor què són les línies d'alta tensió, primer hem de comprendre per a què serveixen. Aquests cables transporten la corrent elèctrica des del lloc de producció (Centrals tèrmiques, centrals eòliques, plaques solars...) fins el lloc on es consumeix (cases, fàbriques...). L'energia elèctrica no es pot emmagatzemar i en el moment en el qual es produeix, cal consumir-la, per aquest motiu existeixen les línies d'alta tensió.

Aquestes línies són, a grans trets, uns cables per on circula la corrent elèctrica, que no és més que electrons en moviment. Al circular aquests electrons per dins dels cables, es crea una radiació, anomenada no ionitzant. Respecte a les radiacions no ionitzants s'han fet molts estudis al llarg dels anys, en especial sobre la incidència de les línies d'alta tensió, així com de les antenes de telefonia mòbil. D'aquests estudis s'interpreta que les línies d'alta tensió són dolentes, produeixen càncer a la gent que hi viu prop, però també hi ha estudis que diuen que aquestes malalties no es deuen a la presència de les línies d'alta tensió sinó a factors aleatoris. En conclusió, els estudis no són conclouents. Cal esperar que se'n facen amb menys pressió per part dels promotors, que normalment són una co-

munitat de veïns que vol que aparten una línia d'alta tensió, o la companyia elèctrica que vol demostrar que no és perillós viure al voltant d'aquesta. Allò que sí podem afirmar és que els efectes produïts per les línies d'alta tensió és inversament proporcional al quadrat de la distància, és a dir, que a 100 metres té un efecte x, però a 200 metres no és la meitat, sinó que és molt menys. També cal comentar que el terme de Borriol està creuat per diverses línies d'aquest tipus, i com que el nostre poble és majorment residencial, és important comentar que hi ha una llei de servitud que legisla aquestes línies i prohibeix construir a menys de 50 metres d'elles. En un corredor de 100 metres d'ample on passa el cable pel centre, no es pot edificar, en teoria. Per tant, si teniu pensat edificar prop d'una d'aquestes línies d'alta tensió, cal informar-se bé de les lleis i dels estudis sobre el tema en qüestió, que siguen vigents en eixe moment, ja que poden variar, i no fixar-nos només en un únic estudi, com a mínim caldria llegir-ne un de cada punt de vista, mentre no es fiquen d'acord les dues parts. De qualsevol manera per estar segurs millor anar a veure un assessor de medi ambient. A la fi, sempre podem fer bona la dita popular: *Al costat del riu, no faces el niu*•••

PIZZERIA COLISEO Avda. Zaragoza, 93
BORRIOL
Tel. 964 32 16 62

 per·música
reparació i venda d'instruments musicals
C/. Peiró, 9 - BORRIOL - Tel. 964 321682 - 606 75210
www.permusic.es

Taller propi de reparació
Servei d'afinació i restauració de piano
Enginyeria per a l'espectacle
Alquiler d'equips de Sò
Montatge de locals d'oci

DETALLS
Papereria i regals

Carrer Ximén Pérez d'Arenós, 15
12190 Borriol (Castelló)
Tel. 964 321 714

Toponímia urbana: tradició i política

 Elisa Ortega Tena

Carrer del Rajolar de Dalt (actual carrer de la Balma)

Carrer Fondo

La toponímia urbana sempre havia sigut toponímia relacionada amb la vida quotidiana de la localitat, per això els noms dels carrers feien referència a les activitats o llocs importants que hi havia. Així, els noms dels carrers es creaven de manera natural i popular, tot i que també podem trobar noms religiosos, sobretot de sants. En canvi, a partir del segle XIX trobem una toponímia imposada i ideologitzada, on els noms dels nous carrers i els d'alguns carrers antics que es canvien, ja no tenen res a veure amb la zona. Ho veurem a partir d'alguns noms dels carrers de Borriol. Per una banda, com a tots els pobles, tenim el carrer Major, on hi ha l'església i l'ajuntament, que an-

tigament eren els dos edificis més importants. I aquest juntament amb La Plaça (actual plaça del Pou) constituïen el centre antic, on la gent es trobava i al voltant del qual s'organitzava tot el poble. A més, podem trobar noms de carrers referits a la seua situació, com el carrer Miramar, que sospitem que indica que està situat de cara a la mar.

Alguns noms fan referència a les activitats desenvolupades allí, com per exemple el carrer del Forn (actual carrer Ximén Pérez d'Arenós) o el Rajolar, on es creu que es feien rajoles. També tenim el Torill (oficialment Alforges, perquè hi ha el barranc de les Alforges davall), que feia de corral de bous quan se'n feien a la plaça del Pou. O el Freginal

(nom oficial fins aproximadament el 1900 de l'actual carrer de l'Hereu) que la gent continua usant juntament amb el d'Era de l'Hereu. Freginal sol donar nom a un tros de terra situat prop d'una era destinat a sembrar-hi farratge, i sabem que quan el nucli urbà es trobava a la part alta del poble aquest carrer quedava als afores i la gent anava a batre allí. A més, tenim carrers batejats segons el lloc al qual porten, com el carrer del Calvari, on comença el camí de pujada al Calvari, o el carrer de Sant Vicent, per on es va a l'ermita. A més a més, hi ha l'avinguda de Saragossa, popularment coneguda com la Carretera o la Carretera de Saragossa, que és l'antic camí que portava fins a Saragossa. I l'avinguda de Castelló, que suposadament era el camí que anava fins a Castelló, però la gent la coneix com a camí fossar perquè du també al cementeri, tots dos referents geogràfics. Altres destaquen els edificis principals del carrer, com el carrer del Palau (on hi havia el Palau del senyor feudal) o el carrer del Molí, conegut també com el Molí (d')oli; i també carrers coneguts pels seus habitants, com la Moreria, on vivien els moros. Ara, hi ha carrers per als quals no hem trobat la motivació del nom: hi havia parres al carrer o costereta de les Parres? Hi havia moreres al carrer de les Moreres? Què vol dir Cerrà?

Per una altra banda, aquesta toponímia comença a ser substituïda per una d'artificial, que podríem anomenar toponímia dirigida, i que comença al segle XIX amb una reial ordenança per posar noms de personatges famosos i d'anècdotes de la història d'Espanya per realçar-la. Per exemple, per les dades trobades sospitem que el carrer Colón es deia carrer Campet abans i es va canviar obeint aquestes lleis, perquè hi haguera un referent espa-

nyol. I més encara, tots els règims polítics posteriors faran i desfaran a la seua manera. Així doncs, quan el 1923 arriba la dictadura de Primo de Rivera es canvia el Rajolar per Alfons XIII. Després, la República i el Franquisme ja fan més canvis: els primers lleven els noms posats per Primo de Rivera, els noms de sants i alguns noms tradicionals, i els segons els noms posats per la República i també els tradicionals. Així, la Rapa es va dir Marcel·lí Domingo a la República i Cuarta División de Navarra al Franquisme, per tornar a Rapa en democràcia. I la Balma va passar a Largo Caballero i a Mártires de la Tradición i va tornar a Balma.

Tot i això, hi ha carrers que en la democràcia no han recuperat els noms anteriors, sinó que s'han canviat per altres. Així, una part del Rajolar va passar d'Alfons XIII (dictadura de Primo de Rivera) a G. Hernández (República) i després a 18 de julio (Franquisme), i l'altra a C. Galán (República) i 12 de junio (Franquisme); a la democràcia es va batejar com a País Valencià i després s'ha canviat a València, però en general la gent continua coneixent-lo amb el nom popular.

En resum, cada govern ha batejat els carrers segons els seus interessos polítics. Tanmateix, en molts casos, com al nostre poble, la força dels noms populars ha pogut resistir als canvis, ja que al cap i a la fi, un nom popular té una raó de ser i conforma un referent per als seus habitants.

Agraïments: Aquest treball no haguera sigut possible sense l'ajuda i la informació proporcionada per Vicent Valls, Vicente Llorens, Josefina Vilarrocha, Rosa Blasco, Jaime Mayo, Lucía Tena i Teresa Tena♦♦♦

Tòpics populars antics de Borriol

 Francisco Delcampo

Manuel Sanchis Guarner en el seu llibre "Els pobles valencians parlen els uns dels altres", de la Fundació Caixa Castelló, Obra Social i Cultural, Bancaixa, 1992, ens diu que "

A estos elements del folklore geogràfic els anomena "tòpics", i diu que són una mostra valuosa dels

parlars rurals. Són manifestacions de la idiosincrasia de les classes humils, " ... "

Els hi ha que fan referència, entre altres, a assumptes amorosos, religiosos, agrícoles, oficis típics, festes locals, esdeveniments passats, fets diversos, festius, grossers, etc.

Assabentat del valor cultural i històric d'aquestos tòpics, ja en decadència i abocats molts d'ells a l'oblit, els vaig recollir, allà per finals dels anys setanta. Li vaig demanar a la meua àvia Elvira, que va nàixer a Borriol l'any 1896 i va morir als 93 anys en 1989, que em diguera totes les dites que recordara. Com que passàvem molt de temps junts, quan li venia a la memòria algun d'aquestos refranys me'l recitava i prenia nota. Ara lamentement no haver-li preguntat més coses sobre estes parèmies: font

d'informació, data, significat, etc.

Alguns d'aquestos tòpics que es presenten són força coneguts, i de segur que hi hauran moltes variants. D'altres, que no són tant coneguts, podem esbrinar els seus entevills amb la nostra agudesa. Per la qual cosa deixem a l'arbitri del lector que faça les elucubracions que crega oportunes. Tal vegada ens vindran a la memòria molts d'altres, que seria desitjable que no es perderen per a sempre.

Carabassa m'han donat
al barranc de les Ermites.
Més m'estime carabassa
que meló sense pepites.

Si te cases en Borriol
seràs dona de fortuna.
Aniràs a la font
a cavall d'una burra.

En València les roses,
en Castelló els rosers,
en Borriol les xiques guapes
i en La Pobla els llenyaters.

Al Rajolar de dalt
diuen que no hi ha fadrines.
Si les saberen buscar
hi ha com a roses fines.

¡Oh! Vicente, Vicente.
Vamos al día siguiente.
Missa, sermó pel matí,
processó per la vesprà,
serenata per la nit,
castell de foc i cordà.
Vindran els de Castelló,
de Vila-real i Burriana,
Nules, Betxi i Artana,
i de Borriol per amunt
tots els que els donarà la gana.
Tots junts direm si Déu vol:
¡visca Sant Vicent de Borriol!

Sant Vicent Ferrer
doneu-nos bona collita
que nosaltres l'acompanyarem
de Borriol fins la ermita.

Pare Sant Vicent Ferrer,
jo no pare de plorar
perquè se m'ha perdut la burra
i no la puc trobar.

Els bojós de Castelló
ens volen cremar Borriol.
No poden pujar la Costa
perquè Sant Vicent no vol.

Al borriolenc lliga'l curt
que encara pasture.

Per mig d'un garroferar
corria una borriolenca.
Si jo l'arribe a pillar,
repunyeta, repunyeta.

Adéu Moreria pobra,
Adéu Borriol socarrat,
Adéu xiques del meu poble
que me'n vaig a ser soldat.

L'auela Manola
té un mico baix la pastera
i per a menjar li dona
pimentó, tomata i ceba.

El vicari mosen Joan
allà fora està llaurant
amb la burra de Julià.

Ous, ous i pessetes,
al vicari de les taleques.
Plou i fa sol,
les campanes de Borriol.
Plou i fa aire,
les campanes del Peraire.

Partida del Mas de Jaume,
en front del Rojalet,
han despullat a un fadrí
que li diuen Pasqualet.

En Borriol caguen al vol
i en Castelló l'empomen en un perol.

En Tales són dolçainers,
en Artana són sarieros,
en Borriol pedrapiqueros
i en Alcora taulelleros.

Cuca manyo!
Eres de Borriol?

Sant Vicent està en Borriol,
Sant Roc en Castelló,
Sant Cristòfol en Alcora
i Sant Miquel en Moró.

L'AJUNTAMENT DE BORRIOL

**DONANT SUPORT
A LA CULTURA**

PANADERÍA - PASTISSERIA

REI EN JAUME

Rei en Jaume, 10
Tels. 964 322 009
964 321 950
12190 BORRIOL (Castelló)

Penélope en Borriol. El gènere i el text

 Teresa Agut Escrig

Arriba a les nostres mans *Penélope en Borriol*, un *Juguete bilingüe* escrit per Enrique Pérez Ferrándiz el 1873, i una mostra més de la dimensió literària que adquireix el nostre poble. Aquest *juguete* cal inserir-lo dins el que tots coneixem com a sainet, i fàcilment ens fem una idea si recordem algun dels que hem vist.

El sainet, si partim de la classificació clàssica dels gèneres teatrals en tragèdia, drama i comèdia, se situa al costat de la comèdia, juntament amb la farsa i l'entremés. I si partim de la de teatre culte i teatre popular, dins d'aquest darrer. Pensem que tot allò còmic emana de la imperfecció de la realitat i de les limitacions de l'home, i es vincula íntimament amb el riure; pensem també que les conseqüències de les persones i les situacions còmiques són inofensives o innocents. El teatre còmic l'hem d'entendre com *l'expressió estètica de les imperfeccions i de les aspiracions de superar-les*¹.

Al sainet se li atribueixen quatre trets definitoris: brevetat, comicitat, autonomia relativa i la presència de música i ball. S'estableix que l'extensió ha d'oscil·lar entre els 500 i 700 versos, uns vint o trenta minuts de representació. El seu objectiu principal, com en la resta de gèneres còmics, és fer riure i divertir el públic, però el tret diferenciador cal buscar-lo en l'actitud crítica i satírica dels costums i les ridiculeses de l'època que duu associada. A diferència de la farsa i l'entremés, que sempre han acompanyat una obra principal i són més breus, el sainet és considerat gènere de representació independent a mesura que avancem en el temps, i normalment es troba associat a celebracions festives. I la presència de la música i el ball pot produir-se en forma de cançons populars, i intervencions instrumentals o de ballarins. Formalment, el sainet consta d'un sol acte, dividit en escenes, i presenta acotacions en referència al decorat, els personatges i el vestuari. Els personatges, que en poden ser pocs o molts, representen prototipus sempre familiars als ulls del públic, d'ací la seua popularitat. Pel que fa a l'espai, són concurrents els llocs exteriors, com places, carrers o mercats, tot i que també n'hi ha molts amb decorats interiors fàcilment reconeguts pel públic com tavernes, patis, tendes o cases tradicionals. En el tipus de llenguatge s'observa l'adaptació al personatge i la situació, encara que, tradicionalment, s'escriu en vers, segurament per a apropar-se al ritme de la conversa quotidiana. Temàticament, cerca

la crítica de fets concrets, centrats en els vicis, les debilitats i les ridiculeses de l'època a través de motors com l'engany, la confusió i la mentida. Els atacs són totalment circumstancials, sempre cap als vicis concrets d'una època determinada.

Així doncs, *Penélope en Borriol* esdevé una peça breu d'un sol acte, bilingüe, graciosa, i testimoni crític de la societat rural, si no borriolenc, valenciana de finals del segle XIX.

Prenent com a única referència el text i provant d'imaginar-ne la representació, aquesta història s'emmarca, espacialment, a Borriol, com bé diuen el títol, la primera acotació externa, *una sala de la planta baixa de una casa de labranza de Borriol*, i el personatge D. Damián, en referir-se a Catalina, *Penélope de Borriol, antes de un mes serás mía!*. Temporalment, sense cap referència textual explícita, ens situem a finals del segle XIX, prenent com a referència la data de publicació i el tret distintiu del gènere de mostrar la societat del moment. Aquestes dades fan que es tracte d'una obra situada dins un món ficcional de base realista.

La peça es caracteritza per la simplicitat dels seus elements: un acte, un únic macroespai, Borriol, un únic microespai, la sala d'una casa, i quatre personatges senzills i totalment familiars als ulls del públic del moment i dels que imaginem aquella època. Això resulta de la brevetat, 770 versos aproximadament, i confirma la unitat de temps, un dia; d'espai, un lloc, i d'acció, un tema. Tot i que la situació inicial, en la primera escena, ens presenta a una Catalina angoixada per la seua condició de soltera, i a un Pascualo que intenta declarar-li el seu amor, la història se centra en els fets que es desencadenen arran de la possibilitat que ella siga hereva de la fortuna del seu oncle de Sueca. Això fa que el conflicte únic icentral de l'obra, siga la lluita dels tres homes, encara que Pascualo no amb els mateixos interessos que D. Damián i Manuel, per aconseguir casar-se amb ella.

Catalina és la jove llauradora, sotmesa als valors tradicionals de l'època, espera casar-se, manté un compromís de paraula amb l'estudiant de medicina Manuel, i broda un mantell per a la verge. Pascualo, el seu cosí, que se l'estima, és el llaurador, l'homenàs que entra a escena per la finestra, i ordinari. Amb ells comença l'obra i seguidament arriba D. Damián, el mestre del poble, castellanoparlant i refinat, omplint-se la boca de dolces i ridicules paraules per demanar-li matrimoni a Catalina abans que se n'assabente que heretarà una gran fortuna. Però les notícies corren als pobles i de vegades es confonen i a la tercera escena fa la seua aparició Manuel, el jove estudiant ambiciós de conèixer món i fer fortuna, per trencar el seu compromís

1 Spang, Kurt. *Géneros literarios*. Editorial Síntesis. Madrid, 2000.

amb Catalina, perquè el que li han dit a ell és que l'hereu és Pascualo. I ací comença l'embolic, si no hi ha herència no hi conveniència. D. Damián, ara, tampoc es vol casar i posa alguna excusa, però Pascualo, el llaurador ordinari, bon home i desinteressat, no baixa la guàrdia, encara que la cosina se n'aprofite. Ara bé, la lluita continua en saber-se de totes totes que l'hereva és ella. A l'escena vuitena comença la lluita verbal i bilingüe entre D.Damián i Manuel, seguida del termini que posa Catalina per decidir-se. Però el llaurador, que no sap d'eloqüència, sí que en sap de pilleria i els posa en evidència. Així es descobreix l'engany i la veritat, l'herència, i Catalina escull el seu cosí per casar-se, tot renunciant a la fortuna, perquè per a Pascualo és un entrebanc, i així no posar els diners per davant l'amor. La interacció dels personatges, a partir de la qual en som testimonis del conflicte, es desenvolupa al llarg de dotze escenes, les dotze seqüències en què es divideix la història, lligades per un únic motiu, casar-se amb Catalina, encara que podríem separar tres situacions paral·leles, entre Catalina i cada personatge masculí, que es plantegen a les tres primeres escenes, es desenvolupen paral·lelament a la quarta, cinquena i sisena, i conflueixen a partir de la setena i fins al final. Al costat del parlament dels personatges, convé assenyalar la nombrosa presència d'acotacions externes, a l'inici de cada escena i indicadores dels personatges que hi intervenen, el seu vestuari i accessoris. Les internes apareixen intercalades en el diàleg dels personatges i únicament fan referència a la situació espacial dels personatges i la seua actuació. Informació de gran importància per al muntatge de l'obra.

Pel que fa al subministrament de la informació i els efectes sobre l'espectador, ho sabem tot a partir dels parlaments, diàlegs i algun monòleg de Catalina. La tensió ve creada en gran mesura pels aparts amb què els personatges van confiant dades al públic o a algun dels altres personatges, que sempre desconeix algun

altre. Fixem-nos que Catalina no sap que és l'hereva fins a la darrera escena i, nosaltres, ara lectors però possibles futurs espectadors, sabem això des de la segona escena. O el cas de Pascualo, que a ulls de Catalina sembla que bromeja, en principi, amb això de casar-se, quan nosaltres ja sabem que se l'estima. Fa riure i és divertida perquè l'actitud inofensiva de cada personatge acaba repercutint de manera negativa en ells mateixos, en el cas del mestre i l'estudiant, moguts per l'ambició i la mentida, acaben malparats. Però en l'actuació de Pascualo, que contínuament ensopega amb les seues limitacions o la mala sort quan Catalina llença les flors, la seua innocència el recompensa.

Que siga una peça bilingüe cal relacionar-ho amb la caracterització dels personatges. Catalina i Pascualo només parlen en valencià i les seues intervencions en castellà denoten el seu desconeixement. Que D.Damián parle castellà representa el foraster distingit i senyoret. Pel que fa a Manuel, bilingüe, conjuga, d'una banda, el jove de poble i, de l'altra, l'estudiant de carrera que ha tingut accés a l'ensenyament, únicament en castellà. I d'aquesta dualitat valencià-castellà s'extrau també l'oposició entre rural i civilitzat.

La crítica, encara que lleu, queda diluïda segurament per la comicitat i la senzillesa de la trama. S'observa certa denúncia de l'ambició i la hipocresia, que a D.Damián i Manuel, els que se suposa que en saben, els mouen a casar-se a qualsevol preu. I podríem extreure certa moralitat en benefici del valor de la veritat i de l'honradesa, representat per Catalina i Pascualo, els llauradors.

El teatre fa que gaudim de la màgia de sentir-nos reflectits o, almenys i en aquest cas, dibuixar amb la nostra imaginació una època passada. Puja el teló, comença la lectura i imaginem la representació●●●

*el Racó
de la font*

Plaça La Font, 29 A
12190 Borriol (Castellón)
Tel. 964 32 16 33
Pastisseria i Cafeteria

BAR
NAVARRET
Ave. Zaragoza, 68
Teléfono 32 30 17
•
BORRIOL

CARNISSERIA
XARCUTERIA

XARCUTERIA SELECTA • EMBOTITS CASOLANS
POLLASTRES A L'AST • PLATS PRECUINATS
Plaça La Font, 12 • BORRIOL (Castellón)
Encàrrec al 964 321 203

Penélope i l'estereotip castellonenc del borriolenc espavilat

 Xavier Andreu Miralles

No hi ha dubte que el mite homèric d'Odisseu (ja saben, el viatger aqueu que després de vèncer a la guerra de Troia desafia els Déus i és castigat per aquests a un retorn dolorós i ple de penediments a la seva terra, l'illa d'Ítaca, on l'espera la pacient Penèlope teixint i desteixint un sudari per mantenir allunyats uns pretendents interessats) és un mite universal. Un d'aquells que ha estat tantes vegades llegit i rellegit, adaptat i reinterpretat, que fins i tot algunes de les seves revisions, com l'*Ulisses* de Joyce, han esdevingut tan cèlebres com l'original. Ens resulta més sorprenent, però, que una d'aquestes adaptacions prenguéssim com a escenari el poble de Borriol. *Penélope en Borriol* és un joc bilingüe en un acte, un sàinet, escrit per un tal Enrique Pérez Ferrándiz el 1873. L'obra fou escrita per ser representada a València aquell mateix any i fou publicada a Madrid en una reconeguda col·lecció de peces d'aquest tipus, la *Biblioteca Dramática*. De Pérez Ferrándiz sabem ben poc, només que fou també l'autor d'obres semblants com *Botichosa y cotorreta*, *El primer abrazo*, *Crepúsculos paternos* i *Jamón y ternera en salsa*, totes elles publicades a Madrid, a la Imprenta de Gabriel Alhambra, el mateix any de 1873 i dins la mateixa col·lecció. Podem imaginar a un escriptor que arribat a Madrid (potser des de València) en aquell any convuls de guerra carlina i revolucions, República i aixecaments cantonals, donaria a la llum una sèrie d'obres que hauria compost prèviament a la seva terra. En tot cas açò és només especular, com ho és afirmar que l'Enrique Pérez Ferrándiz que morí i fou enterrat al cementiri de Xàtiva a finals del segle XIX és l'autor de la nostra *Penélope*. Siga com siga, allò cert és que Pérez Ferrándiz trià el nostre poble per ambientar el seu sàinet. O, més ben dit, per situar-lo, com vostés mateixos veuran si lligen l'exemplar gratuït que acompanya el present número de *La Botalària*. I és que les referències a Borriol no van més enllà del títol i de l'acotació que descriu l'espai en què transcorre l'acció: una "casa de labranza" borriolenca. Això ens fa pensar que l'autor de *Penélope* era castellonenc (o bé vivia a la ciutat de la Plana) i que la tria de Borriol era un recurs literari més. Com s'explica en un altre article d'aquest número de *La Botalària*, més centrat en les dimensions literàries del sàinet, en aquest tipus d'obres es duia a terme fonamentalment una crítica a una societat "moderna" que abandonava uns valors i costums autèntics (els identificats amb un món rural idealitzat)¹. En el

sàinet de Pérez Ferrándiz són el franc i varonil Pascualo, el llaurador borriolenc, i l'honrada i treballadora Catalina els que representen aquests valors. El mestre D. Damián i l'estudiant Manuel, els representants de la "modernitat", són hipòcrites i efeminats (com es demostra en el clímax de la peça: quan agafen els estris de Catalina i disputen sobre qui dels dos és millor en l'art de fer calça). El recurs al valencià fa un paper similar: identifica aquells que es mantenen fidels als valors del poble i als que els traïen pel més "civilitzat" castellà. En aquest sentit, doncs, Pérez Ferrándiz no estaria sinó cercant un espai rural per oposar-lo a la ciutat "moderna" (o als seus representants, el mestre d'escola i l'estudiant de medicina); que triés precisament Borriol és el que ens fa pensar que l'origen o la residència de l'autor era Castelló.

Així doncs, l'obra ens explica poc sobre com era el Borriol de la segona meitat del segle XIX, però sí ens dona pistes sobre com eren percebuts els seus habitants des de Castelló. Al meu parer, aquesta imatge castellonenca d'un Borriol poc civilitzat i aferrat als valors autèntics del passat està a la base de la construcció, des de la fi d'aquell mateix segle i, sobretot, a principis del següent, de l'estereotip castellonenc del borriolenc que en bona mesura perviu en l'actualitat.

No fou fins a les últimes dècades del segle XIX que es constituí a Castelló de la Plana una esfera pública local suficientment densa i estructurada². A través de tot un seguit de publicacions periòdiques i d'obres literàries, de peces teatrals i treballs científics o historiogràfics, es reflexionà sobre com eren els habitants de la capital de la Plana i dels pobles que l'envoltaven. Per fer-ho, s'aprofità tot un seguit d'imatges, dites i recursos procedents de la cultura popular que amb el temps serien literaturitzades. Una d'elles seria la del natural enginy dels borriolencs, al que ja feia referència, també el 1873, el pare Bernardo Mundina a la seva *Historia, geografía y estadística de la provincia de Castellón*. Mundina assenyalava la "cierta agudeza natural, poco común entre la clase trabajadora" que trobava en el caràcter dels borriolencs (anys després, Carles Sarthou, en una obra similar, mencionava també el "natural ingenio" dels borriolencs)³. També Sanchis Guarner arrebregà algu-

SANCHIS GUARNER, *Els inicis del teatre valencià modern (1845-1874)*, València, Institut de Filologia Valenciana, 1980.

² Lluís MESEGUER, *Castelló literari: estudi d'història cultural de la ciutat*, Castelló, UJI-Diputació, 2003.

³ Bernardo MUNDINA, *Historia, geografía y estadística*

¹ Rafael BLASCO, *Estudis sobre la literatura del País Valencià (1859-1936)*, L'Alcúdia, Ajuntament, 1984 i Manuel

nes dites populars referides a Borriol en què s'incideix en el caràcter despert, espavilat, dels borriolencs, com ara la que diu: "¿De Borriol i bovo [sic]? / Canta-li un trovo" (el trovo és una falòria versificada, i els borriolencs no la creuran perquè tenen fama d'espavilats); o un altre més senzill: "¿De Borriol i bovo? No pot ser."⁴

A aquesta imatge d'un borriolenc enginyós i espavilat, natural i aliè a la "modernitat" que emanava de la ciutat (i que també tenia la seva vessant negativa: els borriolencs eren míser i endarrerits culturalment, com expressen dites com la coneguda "A Borriol caguen al vol"), se n'afegí una altra, vinculada amb el propi procés de construcció de la identitat local castellanenca contemporània. Aquesta s'havia bastit sobre el mite del Castelló liberal (per tant, modern i progressista): els castellanencs havien guanyat la seva llibertat en resistir i vèncer al llarg del segle XIX als carlins reaccionaris de l'interior de la província⁵. En aquest relat, en què feia un paper destacat la constant amenaça carlina, és on entra Borriol: des de les seves muntanyes és des d'on arribaven a la Plana la major part dels atacs carlins, per la qual cosa no és d'estranyar que en l'imaginari castellanenc el nostre poble quedés associat amb la guerra carlista. Tot i que és possible que existís realment certa presència carlista a Borriol a les darreres dècades del segle XIX (com es dedueix de la creació d'un Cercle Catòlic sota clara influència dels carlins de Castelló el 1886)⁶, tot fa indicar que el nostre poble tingué unes importants arrels liberals al llarg de la centúria, la qual cosa explicaria els grans enfrontaments que s'hi visqueren⁷. A Castelló, la imatge del constant enfrontament a Borriol entre carlins i liberals perduraria.

de la provincia de Castellón, Castelló, Confederación Española de Cajas de Ahorro, 1988, p. 143 (edició facsimil de la de Castelló, Imprenta y Librería de Rovira Hermanos, 1873; Carles SARTHOU, *Geografía General del Reino de Valencia. Provincia de Castellón*, Castelló, Confederación Española de Cajas de Ahorro, 1989, p. 427 (edició facsimil de la de Barcelona, Establecimiento Editorial de Alberto Martín, 1913).

⁴ Manuel SANCHIS GUARNER, *Els pobles parlen els uns dels altres*, p. 125.

⁵ Ferran ARCHILÉS, Manuel MARTÍ, Xavier ANDREU i Marta GARCÍA: *Ser de Castelló: el mite del Castelló liberal i la identitat local castellanenca contemporània (1868-1936)*, Castelló de la Plana, Fundació Dávalos-Fletcher (en premsa).

⁶ Xavier ANDREU: "Borriol a finals del s. XIX. L'acció social catòlica", *La Botalària* 3 (1999), pp. 11-13.

⁷ Núria SAUCH, *Guerrillers i bàndols civils entre l'Ebre i el Maestrat: la formació d'un país carlista (1808-1844)*, Barcelona, Abadia de Montserrat, 2004. Dels múltiples enfrontaments entre carlistes i liberals al Borriol del segle XIX donen compte els cronistes de l'època, com recull Salvador BABILONI, *Borriol en el umbral de la plana*, Castelló, Societat Castellonenca de Cultura, 1984. Des de finals de segle, a més, Borriol estava sota l'òrbita del republicanisme de Gasset; vegeu Ferran ARCHILÉS, *Parlar en nom del poble: cultura política, discurs i mobilització social al republicanisme de Castelló de la Plana, 1891-1909*, Castelló, Ajuntament, 2002; Vicente R. ALÓS, *El ocaso del sistema canovista: elecciones generales en Castellón 1902-23*, Castelló, Diputació Provincial, 1998.

A tot això cal afegir que a les primeres dècades del segle XX el procés de modernització de la ciutat de la Plana s'accelerà i, en conseqüència, entre els escriptors locals (com ocorre a la resta de l'Estat) es produí una revalorització i una idealització de la vida franca i senzilla del llaurador castellanenc, en especial del que treballava a partides com les de Benadresa o els Mestrets (ambdues molt properes a Borriol). Especialment entre els autors conservadors vinculats a la Societat Castellonenca de Cultura com Josep Pascual Tirado, l'autor del *Tombatossals*, que cercà una nova interpretació (al marge de la del Castelló liberal) de la identitat castellanenca⁸. Fou precisament aquest escriptor l'autor de la versió literària més acabada de l'estereotip castellanenc del borriolenc, construïda fonamentalment a través de dos textos de primeries dels anys 1930 en què un borriolenc feia un paper central, recollits posteriorment a *De la meua garbera*. Es tracta d'"Eixida de borriolenc" i "Del picador confundit, lo manyà entremetent i lo borriolenc espavilat"⁹.

En el primer s'explica la història de D. Florentino Romaguera de la Sarpeta, un advocat castellanenc famós per enganyar als seus clients: els trau els quartos a canvi de res (més que donar-los la raó i prou): "puix té fama de sabut, li acudix la gent com les mosques a la mel i és home entés en tramoies, traves i embolicador de lleis." El relat segueix l'estructura clàssica de l'enganyador enganyat: acaba topant amb algú més llest que ell, que no podia ser altre que "un bon borriolenc -que vol dir espavilat-," Folquencio. Aquest representant de les classes baixes de Borriol (caracteritzat a més per fer servir una sèrie d'expressions associades en Castelló al nostre poble, com "cuca," o "la caigudeta del parlar del seu poble") empra el seu enginy natural per girar la truita i posar al seu lloc a l'advocat, un home de lleis i d'estudis, en un quadre de costums que té una certa dimensió populista i antiintel·lectual. En l'altra història, el "borriolenc espavilat" és "un samarro" que fa fugir a bastonades a un manyà castellanenc, que tenia com a diversió fer jurar als carlins la Constitució de 1876, al crit de "-¡Visca Carlos VII, cuca! ¿Que jo no era cabo de la quinta del 2.º del regiment de la Reina? ¡¡¡ aguarde's un poquet!!..." En aquests breus relats, Pascual Tirado sintetitza les imatges anteriors sobre el borriolenc (natural, espavilat, no enlluernat pel que de fal·laç tenia la 'modernitat', bel·licós particip dels enfrontaments polítics entre carlistes i liberals...) i els dona una dimensió literària. Al meu parer, aquest estereotip del borriolenc (amb altres elements que li són associats, com els que l'identifiquen amb la pobresa o a l'endarreriment cultural) restà fixat en la mentalitat dels castellanencs durant dècades●●●

⁸ Una imatge rural idealitzada que no era només, però, patrimoni de la dreta, sinó que podia ser també reivindicada, amb trets propis, per l'esquerra valencianista, com faria anys després Gaietà Huguet i Segarra a *Els valencians de secà. Estampes velles del Maestrat*.

⁹ José PASCUAL TIRADO, *De la meua garbera: contalles de Castelló de la Plana*, Castelló, Confederación Española de Cajas de Ahorro, 1986, pp. 95-100 i 179-184 (edició facsimil de la de Castelló, Societat Castellonenca de Cultura, 1935).

Abans i ara

Costereta de les Parres a principis del segle XX

Costereta de les Parres a l'any 2010

Foto guanyadora del Concurs de Fotografia de la Setmana Cultural.

Autora: Sara Faus Peiró

Títol de la foto: "Xerrades"

decorativa

Visite nuestra nueva exposición en Borriol
tel 964.321.760 - www.decorativa.es
Ctra Castellón Borriol Km 8,2. 12190 Borriol (CS)